Kardeşim, üstadım O.Ş. Gökyay'a
sevgilerimle
7.2.1969
Cahit Öztelli

Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi

KUL NESÎMÎ

Hazırlayan :

CAHİT ÖZTELLİ

Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

ANKARA
1969

Türk Etnografya, Folklor ve Turizm Derneği Yayını : 3

TÖYKO matbaası
Rürgârlı Sokak No. 15 - ULUS

I. Bölüm

KUL NESÎMÎ

Edebiyat tarihimiz, tasavvuf şairi olarak yalnız bir Nesîmî tanır. O da Bağdatlı Nesîmî'dir. Oysa, cönklerden topladığımız yüze yakın şiiri bulunan başka bir Nesîmî daha var. İşte, bu kitapta konu olan ikinci Nesîmî'dir. İkisini birbirinden ayırmak için konumuz olana *KUL NESÎMÎ* diyeceğiz.

Bugüne değin Kul Nesîmî'nin şiirlerinden pek azı ele geçmiş, onlar da Bağdatlı Nesîmî'nin sanılmıştı. Hece ile yazılanları bile onun yeni şiirleri olacağı düşüncesine yol açmıştı. İlk olarak Sadettin Nüzhet (Bektaşî Şairleri) adlı eserinde yeni bir şair karşısında olduğumuza işaret etmiş, şairin hayatı hakkında bilgi veremeden altı şiirini yayınlamıştı.

Ad benzerliği dolayısıyla ve her iki şairin Hurûfi olması, karışıklığa yol açmışsa da dilleri çok ayrıdır. Bundan başka Kul Nesîmî'nin ayrı kişi olduğunu gösteren belgeler vardır. Bunları sıralamadan önce Bağdatlı şairin kısaca hayatının bilinmesinde fayda vardır.

Bağdatlı Nesîmî'nın ölümü, kendi halifesi Refiî'nin Beşaretnâme adlı eserinde bildirdiğine göre 1404'dür. Hallac-ı Mansur gibi o da "enelhak" (ben Tanrıyım) dediği için derisi yüzülmüştü. Bu yüzden "Alevî - Bektaşilerle varlık birliğinin ileri taraftarları ve mümessilleri olan Bayrâmî Melâmileri, Mevlevîlerin Şems kolu denen ve

Melâmilikle Bektaşiliğe pek yaklaşan, hattâ onlarla kaynaşan Mevlevîler ve diğer tarikatlar içinde Aleviliği ve Melâmeti benimsemiş kimseler tarafından, ölümünü müteakip büyük bir şehit tanınmış ve Mansur oğlu Hüseyn-el - Hallac'ın ikincisi olmuştur. Ağızdan ağıza, büyükten küçüğe devreden menkabeler, aşağı yukarı bir Nesîmî destanı meydana getirmiştir."

Bu menkabeler ve şairin sanatındaki başarısı yüzyıllar boyunca Türk ve öteki İslâm edebiyatında derin izler bırakmıştır.

Konumuz olan Nesîmî'ye gelince, onun onyedinci yüzyılda yaşadığını gösteren kuvvetli belgeler yeteri kadar vardır. Bir şiirinde Kul Nesîmî şöyle diyor (sayı 78) ;

İkiyüz altmış dört yıldan sonra
Bu nazmile bunu ettim ben izhar

Bu şiirin tamamında Hurûfilik kurallariyle birlikte kendinden de söz açan Kul Nesîmî yukarıdaki beyitte Bağdatlı Nesîmî'nin ölüm yılını ve tuttuğu yolu söylemek ister. Buna göre, Bağdatlı Nesîmî'nin ölüm yılına ikiyüz altmış dört katılınca 1668 yılı bulunur. Bu şiiri olgunluk çağında söylediği kabul edilirse, onun on yedinci yüzyıl başlarında doğduğunu düşünmek yersiz olmaz.

Kul Nesîmî'nin şiirlerine en eski olarak yine bu yüzyıl içinde yazıldığı kesin olarak bilinen cönklerde raslanmaktadır. Bundan başka şairin dilinin özelliğini bu yüzyıldan öteye götürmeye de imkân yoktur. Dili tam anlamıyla on yedinci yüzyıl divan ve halk edebiyatı şairlerinin dilidir.

Bunlardan başka kendi çağında yaşamış şairlerin Kul Nesîmî'ye benzekleri (nazire) de var.

Kısaca yukarıda gösterdiğimiz sebeplerden ötürü Kul Nesîmî XVII. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Bu yüzyılın tarih olaylarıyla Nesîmî'nin şiirlerindeki bazı sözlerin karşılaştırılmasından hayatını az çok öğrenmek mümkün olmaktadır. Bilindiği gibi XVII. yüzyılın birinci yarısı hep İran ile yapılan savaşlarla geçer. İran Bağdad'ı alır. Osmanlı ordusu birkaç başarısız sefere katılır. Sonunda IV. Murat 1636'da geri alır. XVI. yüzyıldan beri Yavuz ile Şah İsmail arasında başlayan uğraş bir yüzyıldan çok sürer. Bu arada Osmanlı topraklarındaki Kızılbaş - Alevî toplulukları İran'a yardımcı bazı durumlar yaratırlar. Bu yüzden ezilirler, yüz binlerce kişinin başları uçar. Fakat, yine alttan alta, gizli veya açık her ayaklanmaya katıldılar. Bu katılmalar Celâli ayaklanmalarında da kendini gösterir. On yedinci yüzyıl boyunca sürer. Bu işlerde tarikat şairlerinin her bakımdan önemli etkileri olduğunu kendi eserlerinden olduğu gibi, başka yerlerden ve meselâ tezkerelerden öğreniyoruz. Bunlardan Pir Sultan Abdal ve Kul Nesîmî'nin çağdaşı ve aynı maceralara karışan Ali Oğlu, Dedem Oğlu gibi şairleri de tanıyoruz (Bu son iki şair için bakınız: Türk Folklor Araştırmaları, sayı 73 ve 74'teki yazımız).

Kul Nesîmî, böyle bir ayaklanmaya katılmıştır. Bunu bir manzumesinde şöyle anlatır :

Mehdî-i zaman ede zuhur kalmaya perde
Yezit olanı kırsa gerek tig ü teberde
Nesîmî, Şah'ın medhin okur şam ü seherde

Buna göre İran Şahı'nın "Mehdî-i zaman" olarak ortaya çıkmasını, "yezit"leri yani Osmanlıları kırmasını dilemektedir. Ayrıca Şah'la ilgisini ortaya koyan bir manzumesinde:

Erenler Şah'tan gelürler
Ali derler pirimize
İmamların kullarıyuz
Münkir irmez sırrımıza
(sayı 3)

ve başka şiirlerinde görülen izlerden İran şahları yanını tuttuğu açıkça belli oluyor. Bundan başka Osmanlı devletinin İran ile olan savaşları sırasındaki ayaklanmalardan izler taşıyan manzumeleri de görülmektedir. Osmanlı tarihçileri genel olarak bu gibi ayaklanmaları yazmadıkları için yalnız manzumelerden sonuçlara varmak gerekmektedir. Kısa ve eksik olmakla birlikte bunlar oldukça aydınlatıcıdır. Bir manzumesinde, başından siyasî bir yargılama geçtiğini anlamak zor değildir:

Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapları orta yere kodular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Ustamdan almışam, pirden gelürem

(sayı 14)

Bundan anlıyoruz ki Kul Nesîmî de siyasal olaylara ve ayaklanmalara karışmış, hiç olmazsa perde arkasından bir şeyler yapmıştır. Bu yüzden yakalanarak yargılanmıştır. Ali Oğlu ve Dedem Oğlu'nun da birer şiirlerinde aynı dörtlüğü buluruz. Hattâ onlar işi bir az daha açıklarlar:

Pirim Ali Oğlu, Bozdoğan'dan gel oldu
Gördüm mürşidim, müşkülüm halloldu
Kılavuzum Şah Merdan Ali oldu
Özüme gönderdim kendi kuşumu

★

İhlâs kuşağını kuşandık bele
Her nereye varsam mürşidim bile
Kişinin başına yazılan gele
Şu dostun yoluna koydum başımı

★

Dedem Oğlu, yardım eyle düşküne
Sen mürşitsin seçilmeyen müşküle
Şah Mehdi sahip - zamanın aşkına
Aman mürvet Şah'ım Ali gel yetiş

Yine XVII. yüzyılda yaşayan Derviş Ali adındaki şairin de böyle olaylara katıldığını gösteren şiirlerinden birkaç parça:

Bizi Şah'a kurban etti Azrail

★

Etimi pâre pâre ettiler

★

Derviş Ali'yim, kanım nâ-hak dökme
El ne derse desün sen ana bakma
Şah'ım yürümedikçe posttan çıkma
On iki İmamlar kurbanıyız biz

Bu Derviş Ali'nin Ali Oğlu olduğunu sanırım. S. Nüzhet de şairin XVII. yüzyılda yaşadığını sandığını söylüyor (bk. Türk Şairleri, c. 1, sh. 425).

Derviş Ali, Ali Oğlu olmasa bile bu yüzyılda İran ile Osmanlı devleti arasındaki siyasî gerginlik dolayısıyla, Anadolu'da bazı ayaklanmalar olduğu ve çeşitli tarikat erlerinin Şah için çalıştıklarını biliyoruz. Şairin böyle bir ayaklanma sonunda ele geçirilip sorguya çekildiği, etinin parça parça edildiği yani çok eziyet edildiği, Azrail dediği Osmanlı padişahı tarafından Şah'a kurban edildiği, yani ağır cezalara çarptırıldığı, bundan sonra Şah, Osmanlı ülkesine yürümedikçe ortaya atılmamalarını tavsiye ettiği, tarikat ve On iki İmam yolunda çok sıkıntılara düşüldüğü anlaşılıyor.

Ülkücü bir şair olan Nesîmî de böyle olaylara karışmış, kendini bu yola feda etmiş görünüyor:

Canım erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
İkrarım ezelden kadim
Canım meydanda meydanda

Gerçek olan olur gani
Gani olan olur velî
Nesîmî'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda
(sayı 1)

derken, taraftarlarının bir yenilgiye uğradığını şöyle anlatır:

Muhib mürşidine uydu
Ârif olan hisse duydu
Münafıklar nice kıydı
Tig çektiler Pirimize
(sayı 3)

Kul Nesîmî, sanatla ülkücülüğü birlikte yürüten bir kişi olarak görünüyor.

Şairin asıl adının Ali olduğu bir manzumesindeki şu dörtlükten anlaşılıyor:

Mahlâsım Nesîmi, ismim Ali'dir
Bu çarh dönmektedir, sanmam hâlidir
Şükür kalbim iman ile doludur
Cürm-i isyanımız bilelden beri
(sayı 8)

Kitaba almakta fayda görmediğimiz elliye yakın yazdığı mâni içinde iki tanesi, soyu ve büyük dedesi hakkında bilgi vermektedir:

Şükür Hakka îyd olur
Katarımız mezîd olur
Ceddim Said Emre'dir
Neslinde saîd olur

★

NESÎMÎ'ye al oldu
Sanma acep hâl oldu
Ceddi bir abdal idi *
Kendi de abdal oldu

* *Abdal: Eskiden derviş, tarikat eri demekti.*

Burada şairin büyük dedesi olduğunu öğrendiğimiz Said Emre, XIV. yüzyılda yaşamış olup, Yunus Emre'nin en eski izleyicilerindendir (bkz. Fuat Köprülü, Hayat dergisi, sayı 42).

Sait Emre'nin Hacı Bektaş ve Hacı Bektaş'ın halifelerinden Hacım Sultan'a da yetişmiş olduğunu bildiren şiirleri vardır. Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesinde, kendisinden uzun boylu söz edilen Molla Sadettin, bu Said Emre'dir. Kendisi Aksaraylıdır. Hacı Bektaş Veli'nin Arapça "Makalât"ını Türkçeye çevirmiş, bilgin ve şair bir kişidir. Said Emre'nin şimdiye değin ele geçen ondokuz parça şiiri yayınlanmıştır (bkz. Abdülbâkî Gölpınarlı, Yunus - hayatı, s. 102 ve 233).

Soyunu kendisinden öğrendiğimiz Kul Nesîmî, görülüyor ki eski ve kültürlü bir aileye bağlıdır. Bu yüzden olacak, iyi bir öğrenim görmüş, soyunun bağlı olduğu Bektaşilik yoluna girmiş, ayrıca Hurûfîlikte de çağdaşlarından çok ileri gitmiştir.

Şair, mahlâsını Bağdatlı Nesîmî'ye olan iç yakınlığı dolayısıyla almıştır. Nitekim, Kul Nesîmî de öteki gibi Hurûfîlik yolunu tutmuştur. Bu yönü pek çok manzumesinde açıkça kendini gösterir. Bu yüzden Seyyit Nesîmî'yi örnek alarak o da derisinin yüzülmesini ister. Ondan bahsederken ikisinin adları birleşir. Örnek olarak bazı parçalarını aşağıya alıyorum:

Ehl-i iman işlerin şol demde inkâr ettiler
Çün Nesîmî'yi Halep şehrinde berdâr ettiler
Öyle kim cevr eyleyüp zulm ile hakkı basdılar
Ahsen-i takvimi gör kim nice inkâr ettiler
Müftüler fetva verüben hakkı bâtıl ettiler
Küfr edüp îmâna gelmez, gelmeğe âr ettiler
Hak bana emreyledi söyle deyüben söyledim
Sözlerim destan edüp âlemde destan ettiler

Bileyüben bıçakların çünkü canıma kıydılar
Sağ iken ben âşıkı gör nice bîmar ettiler
Soydular çıkardılar tenimden çün derimi
Yas edüp gökte melekler cümlesi zâr ettiler
Ey Nesîmî vâsıl oldun Hâlik-i Rahman'a sen
Cennet'ül me'vâyı buldun, yerin gülzâr ettiler
(sayı 86)

Kureyşiler böyle tevil düzdüler
Başmağa Ayetelkürsi yazdılar
Kendi fetvam ile derim yüzdüler
Halep şehri derler şardan gelürem
(sayı 14)

Çün Nesimî gördü isminin Nesimî ismini
Sıdkile Kur'an der kim kevn-i mahfuzundadır

Nesîmî aynı zamanda Bektaşidir. Hallac ve Seyyit Nesîmî'nin öldürülmelerinden sonra Hurûfîler Irak'ta şiddetli bir kovuşturmaya uğramışlar, bundan kurtulmak için Anadolu'ya kaçmışlardır. Böylece Hurûfî dervişleri Bektaşiliğe kendi inanışlarını soktular. Nesîmî'de, başka Bektaşi şairlerinden çok Hurûfîlik görülür. Şiirleri içinde bunu gösteren pek çoğu var, onun için burada bir dörtlüğü örnek veriyoruz:

Biz tarik-ı Bektaşiyiz, zikrederiz Hakkı biz
Bizdedir Şah-ı Velâyet sırları hep bizdedir
Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, kuluyam Nesimî
Etmeyiz cahile minnet, Âl-i Sultan bizdedir
(sayı 96)

Nesîmî aynı zamanda hem Haydarî, hem de Câferî olduğunu bildirir. İki örnek:

Ben ol sadık kulam ki Caferî'yem
Hakîkat söylerem ben Haydarî'yem
(sayı 54)

Ve ger münkir sorarsa söyle ey dil
Ki mezhep içre bizler Câferîyüz
(sayı 107)

Nesîmî'de Ali sevgisi son kertededir. Bunu pek çok manzumelerinde açıkça görmekteyiz. Birkaç örnek:

Ali evvel, Ali âhir
Ali bâtın, Ali zâhir
Ali'dir her işde kaadir
Ali'dir yâr ile mihman
Ali vâhid, Ali ahed
Ali dindir, Ali iman
(sayı 87)

Haydar'ın evlâdını kim can ü dilden medheder
Kalbi doldu nur ile kim mevc-i deryâlar gibi
Ey Nesîmî bir gönülde hubb-i Haydar olmasa
Anda çanlar çalınur güyâ kilisalar gibi
(sayı 35)

Hak katında âlemin mahbub-i Rahman'dır Ali
Evliyâlar serveri hem Şah-ı Merdan'dır Ali
Ey Nesîmî "Men aref" sırrın bilendir âdemî
Âdemin hem sûretinde harf-i Kur'andır Ali
(sayı 43)

Nesîmî hakkında tezkerelerde ve başka eserlerde hiçbir bilgiye raslanmıyor. Onun için hayatı ve inanışları hakkındaki bilgiyi ancak kendi şiirlerinden anlamak mümkün oldu. Tabiî bu da çok eksiktir. Ne yazık ki tezkereciler Nesîmî gibi hükûmetin istemediği olaylara ve yollara girmiş kişileri söz konusu etmemişlerdir. Yeni belgeler ve şiirler bulununcaya kadar bu değerli şair hakkında, söylediklerimizden başkasını elde etmek mümkün değildir.

SANATI :

Kul Nesîmî iyi öğrenim görmüş, kültürlü bir şairdir. Şiirlerinde birçok âyetler de geçtiğine bakılırsa Arapça bildiği de anlaşılmaktadır. Tasavvufu, bu arada Hurûfî kurallarını iyi bildiği görülüyor. Onun şiirine hâkim olan

din felsefesi dediğimiz tasavvuftur. Serbest konularda, daha çok aşk konusunda güzel şiirleri de var. Bazan öğretici ve öğüt verici manzumeler de yazmıştır.

Kültürlü olmasından ötürü olacak, daha çok aruz ölçüsünü kullanmaktadır. Fakat, bunda öteki çağdaşları gibi o da başarısızdır. Aruzun sade ölçülerini kullanan şair, pek çok Türkçe sözleri uzatmak zorunda kalmıştır. Şurasını hatırlatmak yerinde olur ki, şiirlerinin birazı hem aruz hem hece ölçüsüne uymaktadır. Bu durum başka tekke şairlerinde de dikkati çekmektedir. Bu, onların ulusçu yönlerini belirtmek bakımından önemli bir davranıştır. Hece ölçüsüyle gazel, başka halk şairleri gibi, Kul Nesîmî'de de, divan şiirini millîleştirme çabası seziliyor.

Bazı şiirlerinde de belli biçimler içinde kafiye sıralanışı yoktur. Yani kafiye sıralayışı serbesttir. Yalnız bağlama mısraları olan dördüncü mısralarda düzgün kafiyeye yine de uyuyor. Buna en güzel örnek "güldür gül" bağlamasıyla biten nefesidir (sayı 10). Bu güzel şiirin bazı dörtlüklerinde bilinen düzen de vardır. Yani, bazı dörtlüklerinde ilk üç mısra kendi aralarında kafiyelidir. Bazan da hiçbir düzen bulunmuyor. Bu biçim serbest örneklere başka tekke şairlerinde de raslanıyor. Örneğin, Sinan Ümmî, Kaygusuz Abdal bunlardandır.

Kul Nesîmî kuvvetli bir şairdir. Sanatın bütün inceliklerini iyice bilmektedir. Seçtiği kelimeleri yerinde ve ustalıkla kullanabiliyor. Kafiyelerini, çoğu halk şairlerinin kullandığı yarım, hattâ dörtte bir kafiyeden kurtardığı çoktur. Bunda, aldığı kuvvetli öğrenimin etkisi olduğu muhakkaktır. Aruzdaki aksaklığı, halka seslenmesi zorunluğu yüzünden daha çok Türkçe söz kullanmak isteğinden ileri gelse gerek.

Şiirlerinde iç yapı bakımından Kul Nesîmî; Âşık Ömer, Gevherî, Kuloğlu, Kâtibî gibi saz şairlerinin ileri gelenlerinden aşağı değildir. Nefesleri, onun birinci sınıf bir

tekke şairi olduğunu ortaya koymaktadır. Onda Yunus Emre etkisi görülmüyorsa da daha sonra yetişen Yunus takipçilerinin geliştirdikleri derin olmayan fakat serbest söyleyiş hâkimdir. Kendisinin tarikat inanışlarını ülküsüyle birlikte yürütmesi şiirine daha başka bir derinlik ve kudret kazandırmıştır. Onda zaman zaman Bağdatlı adaşının pervasızlığını görürüz. Bununla birlikte onun gibi dilinin koyu yaban sözleriyle yüklü olmaması ve düşüncelerini daha sade kalıp içinde söylemesi, ülküsüne derin ve içten bağlılığı onu basitlikten kurtarır. Öğretici şiirlerinde bile sıkıcı olmaktan çıkarak öz şiire doğru bir akış gösterir.

Az olmakla birlikte, tasavvuf ve tarikat şiirleri dışındaki serbest aşk şiirleri daha çok başarılıdır. Belki bunlar çağdaşları ve kendinden sonra yetişen şairler üzerinde derin etki yapmış, birçok benzeklerinin meydana gelmesine yol açmıştır. Lirik bir şair olan Kul Nesîmî, din dışı aşk şiirlerinde, herhangi bir saz şairinden ayrılamaz. O, koyu tasavvuf konularını kudretle ele alan tekke şairi ortadan silinir, yerine saf ve şuh bir âşık geçer. Bu bakımdan onda iki kişilik bulunduğunu söylemek yerinde olur. Bu ikilik yalnız bu gibi şiirlerinde değil, dilde, ölçüde, biçimde de kendini gösterir.

En çok etkisi altında kaldığı şair tahmin olunacağı gibi Bağdatlı Seyyit Nesîmî'dir. Bundan daha tabiî bir şey olamaz. Adını bile onun etkisi ile almış bir şair, her yanı ile ustasına bağlı kalacaktır. Bütün Hurûfîlik inanışları, onları şiire sokuşu hep ustası gibidir. Ayrıca ülküsü yolunda da onun gibi davranmaktan geri kalmaz, zaman zaman "Nesîmî'yem yüzün beni" diye haykırmaktan kendini alamaz. İşte, bu kendinden geçiş ve samimi oluş sanatına erişilmez bir fırlayış kazandırır. Şiiriyeti samimiliğe pek iyi kaynaştıran kudret bakımından Seyyit Nesîmî'yi bile geçer, demek ileri bir görüş değildir, sanırız.

Seyyit Nesîmî'den sonra etkisinde kaldığı şair olarak Fuzûli'yi görüyoruz. Kul Nesimî'nin Fuzûli'nin eserlerini iyi okuduğu anlaşılıyor. Ülkücülüğü Seyyit Nesîmî'den almışsa, derin içliliği ve şiiriyeti Fuzûli'den almış denilebilir. Biçim bakımından tüm bir örnek vermek belki zordur, fakat birçok şiirlerinin değişik yerlerinde Fuzûli etkisi kendini gösterir.

Kul Nesîmî'ye çağdaşlarınca da benzekler yapılmıştır. Bunlardan Âhî'nin:

Dilim kalem, kalbim defter, yazarım
Marifet deryasın yüzelden beri
Gece gündüzün ah deyü gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldan beri (1)

dörtlüğü ile başlayan koşması Kul Nesîmî'nin:

Kalbim defter, dilim kalem, yazarım
Hakîkat emrini duyaldan beri
Yitirdim Leylâ'mı gurbet gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldan beri

dörtlüğü ile başlayan (8 sayılı) nefesine benzektir.

Yine XVII. yüzyılda yaşamış bir şair olan Âşık Hasan'ın aşağıdaki koşması da Nesîmî'nin aynı ayaktaki koşmasına benzektir.

(Kul Nesîmî'nin koşması 9 sayılı olup, şiirler bölümündedir.)

Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdana atmış
Beyaz ellerine al kına yakmış
Dedim öpüşelim dedi ki yok yok

(1) Bu koşmayı Sadettin Nüzhet "Türk Şairleri" eserinde Âhu adına eksik olarak yazmış. Doğrusu ve tamamı bende olup Âhî adlı bir şairindir. Âhî'nin bu ve başka şiirlerini Bursa genel kitaplığında bulunan ve XVII. yüzyılda yazılmış olduğu içindeki kayıtlardan anlaşılan büyük bir şiir mecmuasından aldım. C. Ö.

Dedim selvi nedir, dedi boyumdur
Dedim bu güzellik, dedi soyumdur
Dedim bu cilveler, dedi huyumdur
Dedim koçuşalım, dedi ki yok yok

Dedim ölüm yok mu, dedi aynımda
Dedim öz vebalin, dedi boynumda
Dedim turunçların, dedi koynumda
Dedim koklaşalım, dedi ki yok yok

Dedim yanakların, dedi gülümdür
Dedim kâkülün, dedi sünbülümdür
Dedim garip Hasan, dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım, dedi ki yok yok (2)

Aynı yüzyılda yaşayan Âşık Ömer'in de bu konu ve ayakta bir koşması vardır. İlk defa yayınladığımız bu koşmanın son dörtlüğü kopmuş olduğundan şiirde adı yoktur. Fakat alındığı yerde, koşmanın üstünde Ömer'in olduğu yazılı:

Dedim kalem nedir, dedi kaşımdır
Dedim inci nedir, dedi dişimdir
Dedim on beş nedir, dedi yaşımdır
Dedim on altıdır, dedi ki yok yok

Dedim sürmelenmiş, dedi gözümdür
Dedim şaka nedir, dedi nazımdır
Dedim bedirlenmiş, dedi yüzümdür
Dedim bir buse ver, dedi ki yok yok

Dedim ölüm nedir, dedi eğnimde
Dedim öz mübarek, dedi boynumda
Dedim memelerin, dedi koynumda
Dedim ver ağzıma, dedi ki yok yok

(2) Bu koşmadan hemen olduğu gibi kopya edilerek Erzurumlu Emrah'a maledilmiş bir başka şiir vardır. Emrah bu değerde şiir yazacak şair değildir. O, divan şairi olmaya özenmiş, ne divan ne de halk şairi olmuş. Üçüncü sınıf kaba bir nazımcıdır. Bu konu üzerine bir kitabımız var.

Dedim Erzurum, dedi yolumdur
Dedim Diyarbekir, dedi ilimdir
.. 3
..

Yine, Âşık Ömer'in aşağıya ilk dörtlüğü alınan koşması Nesimî'nin (6 sayılı) koşmasına benzer.

Kadir Mevlâm seni öğmüş yaratmış
Serdar etmiş dilberlerin üstüne
Siyah zülfün tel tel olmuş uzatmış
Salıvermiş ince belin üstüne

Âşık Ömer'in ilk defa yayınladığımız aşağıdaki gazeli Kul Nesîmî'nin (67 sayılı) gazeline benzektir.

---

(3) *ÂŞIK ÖMER'in bu konuda başka bir koşması da şudur:*

Bilmem sarhoş mudur, uykudan kalkmış
Dilber parmağına kınalar yakmış
Taramış kâkülün, gerdana dökmüş
Dedim, düğün müdür, dedi ki, yok yok.

Dedim, selvi midir, dedi, boyumdur
Dedim, bu güzellik, dedi, soyumdur
Dedim, bu cilveler, dedi huyumdur
Dedim, oynaşalım, dedi ki, yok yok.

Dedim, libasların, dedi, eğnimde
Dedim, altunların, dedi, boynumda
Dedim, memelerin, dedi, koynumda
Dedim, sarmaşalım, dedi ki, yok yok.

Dedim, Erzurum, dedi, ilimdir
Dedim, gitmez misin, dedi, yolumdur
Dedim, ÂŞIK ÖMER, dedi kulumdur
Dedim, dolaşalım, dedi ki, yok yok.

Şehâ, gördüm cemâlinde dört nesneyi ayân
Biri lâle, biri sünbül, biri nerkiz, biri reyhan
Bu dört nesne sana Hak'tan atâdır ey gözüm nûru
Biri hulkun, biri hüsnün, biri lütfün, biri ihsan
Bu dört nesneye benzettim senin hüsn-i cemâlini
Biri aydır, biri gündür, biri cennet, biri Rıdvan
Sana yavız satanlara bu dört nesne tahrim olsun
Biri İncil, biri Tevrat, biri Zebur, biri Kur'an
Bu Âşık Ömer'i Yâ Rab şu dört nesneden esirge
Biri hasret, biri firkat, biri gurbet, biri hicran

Bu örnekleri başka şairlerinkilerle de artırmak kolaydır. Verilen örneklerde hep Nesîmî'ye benzek dedik. Çünkü, hepsi çağdaş olmakla birlikte Nesîmî onlardan hiç olmazsa yirmi beş otuz yıl daha yaşlıdır. Bu bakımdan onu örnek tuttuklarını kabul etmek gerekiyor. Nesimî'nin kültür ve sanat gücü de gözönüne alınırsa bu görüşün doğruluğu daha iyi anlaşılır.

Kul Nesîmî'nin tarikat çevrelerinde de önemli yer aldığı, tekkelerde yazılmış cönklerdeki şiirler arasında ona da sık sık yer verilmesinden anlaşılmaktadır .Bazı nefeslerinin, aradan bu kadar zaman geçtiği halde yakın günlere gelinceye dek Mevlütlerde, tekkelerde, hattâ ninni olarak söylendiğini biliyoruz. Şiirleri arasına aldığım (10 sayılı) "güldür gül" redifli nefes bunlardan biridir. Bu nefesin Konya, Trabzon, Zile gibi birbirinden uzak yerlerde ilâhî, ninni olarak söylenmesi sanat değerinin halk arasında da bilindiğini gösteren en güzel bir belgedir. Ayrıca "kime ne" redifli nefesinin de uşşak makamında bestelenmiş olması, onun yüksek sanat çevrelerindeki yerini gösterir.

Nesîmî'nin bu kadar geniş şöhretine karşılık hayatı meçhuller içinde kalmıştır. Ondan, gerek yaşarken, gerek daha sonra bahseden olmamıştır. Bunda şairin tuttuğu yol

ve inançlarının etkisi olduğu muhakkaktır. Yukarıda adını verdiğimiz bestelenmiş iki şiirinden başka birçok nefeslerinin üstünde "ilâhî" kaydı ve bestelenmiş olduğunu bildiren "makam"ların adları da yazılıdır. Denebilir ki, onu her tarikat benimsemiştir. Ama, birçok tarikat yolcuları onu, eminiz ki Bağdatlı Nesîmî'den ayrı bir kişi olarak görmemişlerdir. Bu, sisler arasında kalan kudretli şairin şöhretine belki de ötekinin şiirlerinin yüksek değeri ve destanlaşan hayatının etkisi olmuştur. Ne olursa olsun Kul Nesîmî edebiyatımızda birinci safta gelen bir şairdir. Onu ilk olarak tanıttığımız ve yıllarca çalışarak topladığımız yüz kadar şiirini yayınlamakla edebiyat tarihimize bir hizmette bulunduğumuzu sanıyorum.

Kul Nesîmî'nin aruz ölçüsü ile yazılmış şiirlerini, Bağdatlı Nesîmî'nin (h. 1286'da basılan) divanı ile karşılaştırdık. Böylece bir yanlışlığa meydan vermemeye çalıştık. Fakat, Divanın eksik olduğu, bu divan dışında başka şiirlerin bulunduğunu da biliyoruz. Bu yüzden yayınladığımız şiirler arasına birkaç tane de Bağdatlı Nesîmî'ninkilerden karışmış olabileceğini düşünüyoruz.

HURÛFÎLİK

Tanrının, Hurûfîliğin kurucusu Fazlullah şeklinde görünmesini kabul eden bu meslek, İslâmiyetin sinesinde çıkan sair bu gibi "Bâtıniye" mezheplerinden birini teşkil eder.

Bu mesleğin esas inanışı şudur: Kelâm (söz) suretinde tecelli eden Hak (Tanrı), harflerle taayyün buldu (belli oldu) ve bu harflerin hepsi insan-ı kâmilin yüzünde tesbit edildi. Bunun için bütün varlıkların asıl unsuru olan 28 harfi insan yüzünde görmek kabildir ki, "ilm-i âlâ" bize bunu bildirir. İnsanın yüzünde yedi "ümmiye" çizgisi: 4 kirpik, 2 kaş, 1 saç ki buna "sevâd-ı âzâm" derler. Yedi de "ebiye" çizgisi vardır ki sonradan meydana çıkar: 2 sakal kılları, 2 çizginin ötesindeki kıllar, 2 bıyık, bir de alt dudaktaki kıllar. Yedi yedi ondört eder. Bunu hâl ve mahal itibariyle çarparsak 28 olur. "Fazıl", bunlara Farsçadaki "pa, ça, ja, gâ" harflerini de katarak 32'ye çıkarmıştır. İşte bunlar her şeyi bu 28, 32 ile tevil ederler.

Sonra Kur'anı kerimdeki 28 harfin Müteşabihatta meydana çıkanlarını kaldırdıktan sonra geri kalan 17 harfe "Muhkemat" ve gerisine de "Müteşabihat" derler. Ve bilginlerin Müteşabihattan saydıkları âyetleri Muhkemattan saydıklarını Müteşabihattan sayarak çocukça ve uzun tevillere kalkışırlar. Meselâ, miraçtan maksat insan yüzündeki çizgileri yani yazıları görmektir, derler. Miraçta Hazreti Peygambere görünen şâbb-ı emred Fazlı Hurûfidir gibi birçok garip tevillerde bulunurlar.

(Daha çok bilgi için Fuat Köprülü'nün "İlk Mutasavvıflar", s. 366 kitabına bakınız.)

Bu kısım biraz kısaltılarak Sadettin Nüzhet'in "Bektaşî Şairleri" eserinin 1930 baskısından alınmıştır.

II. Bölüm

Hece ölçüsü ile Nefesler - İlâhiler

1

Canım erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
İkrarım ezelden kadim
Canım meydanda meydanda

Yanarım, yoktur dumanım
Gönlümde yoktur gümanım
Al malım bağışla canım
Varım meydanda meydanda

Kellem koltuğuma aldım
Kan ettim kapuna geldim
Ettiğime pişman oldum
Dâr'ım meydanda meydanda

Münkir rakîpten kaçın
Müminim, hulle don biçin
Ben bülbülüm bir gül için
Zârım meydanda meydanda

Gerçek olan olur ganî
Ganî olan olur velî
NESÎMÎ'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda

2

Gel bana cevr etme sen de bulursun
Ya birde ikide yedide onda
Tut mürşit eteğin vâsıl olursun
Medet nazargâhı yedide onda

Üçlere yoldaş ol eyle niyâzı
Hûda kabul eyler böyle niyâzı
Dün ü gün ah edüp eyle niyâzı
Arsa-i aşk içre yedide onda

NESÎMÎ yedide onda mı dersin
Üçler meclisinde onda mı dersin
Elestü bezminde onda mı dersin
Kırklar dergâhında yedide onda

3

Erenler Şah'tan gelürler
Ali derler pirimize
İmamların kullarıyız
Münkir ermez sırrımıza

Pirimiz kırklar yediler
Bu yolu anlar kurdular
Bize de böyle dediler
Kanarsan ikrarımıza

Ateş yanar, kazan çoşar
Dalgalanıp boydan aşar
Şûlesi âleme düşer
Bakın bizim nûrumuza

Bildik aslımızdır Âdem
Kısmetimiz verdi Hüdâ'm
Halifeler basmış kadem
Taç urdular serimize

Muhib mürşidine uydu
Ârif olan hisse duydu
Münafıklar nice kıydı
Tig çektiler Pirimize

NESÎMÎ sözünü pişür
Özüne muhabbet düşür
Bezirgânlar gevher taşur
Gûne gûne şarımıza

4

Bu gün ol dilber-i râna
Benimle oldu hem - sâye
Ki yüzü güneşe benzer
Lâtif kaşlarıdır aya

Beli ince, boyu uzun
Yüzü hûbdur, sözü mevzun
Dili sihrî, okur efsun
Gönlümü verdi yağmaya

Benim gönlüm alan dilber
Yüzü hûbdur, sözü enver
Güzeldir "allahu - ekber"
Ne güzel beslemiş dâya

Dedim: ey hûbların şahı
Terahhum eyle billâhi
Gönül ikliminin mâhı
Bugünü salma ferdâya

Dedim: dilber lebin emsem
Olurdu derdime derman
Dedi: vaktı değil, ebsem
Düşersin ceng-ü kavgaya

Dedim: dilber beni öldür
Gerek ağlat, gerek güldür
NESÎMÎ çün sana kuldur
Serini koymuş ortaya

5

Kemter kuluyum ALİ'inin ol şâh-ı keremdir
HASAN başımın tacı, HÜSEYN gözümde nemdir
İmam ZEYNEL'ABÂ, BÂKIR mihr-i hurremdir
"Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed" *

* *"Muhammed'in ve soyundan gelenlerin üzerine selâm olsun" anlamında bir duadır.*

İmam CÂFER-İ SADIK gibi bir dahi ârifan
İmam MUSA-Yİ KÂZIM gibi olmaya sultan
Cihan yüzünü görse değer o şah-ı Horasan
"Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed"

İmam MUHAMMED TAKÎ gözlerime ayni ziyadır
İmam NAKÎ sâyesi ol mürg-i Hümadır
İmam Hasen-ül Askerî derdimize ayni şifadır
"Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed"

MUHAMMED MEHDİ zuhûr ede nihan kalmaya perde
Havariçler geçse gerek tig-ü teberde
Seyyit NESÎMÎ medhin okur şâm-u seherde
"Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed"

6

Hak kendi nurundan övmüş yaratmış
Padişah eylemiş ilin üstüne
Gördüm cemalini selâvat verdim
Sokunmuş sünbüller serin üstüne

Vallahi Kur'andır senin yüzlerin
Yâsin-i Şerif'dir iki gözlerin
"İnnâ Fetehnâ"dır senin sözlerin
"Vedduhâ" inmişdir dilin üstüne

Kirpiklerin üste benler dizilir
İkrarından dönen, Hak'dan üzülür
Ak göğsün üstüne "Tebbet" yazılır
"Veşşemsi" inmişdir kolun üstüne

Alnıma yazıldı böylece yazı
Gelin hep edelim Hakka niyazı
Âyet-el Kürsiyle güzel İhlâsı
Okuyup gelmişim yolun üstüne

Seyyid NESÎMÎ'dir şem'in çırası
Errahman'dır iki kaşın arası
Güzel Besmele'yle Elham sûresi
Elif - Lâm inmiştir dalın üstüne

7

Evliyadan aldık biz bu erkânı
Yana yana zikredelim Allahı
Canda ayan gördük sırr-ı Suphânı
Yana yana zikredelim Allahı

Daima Suphânın ismin der idim
Derunumda olan perdeyi giderdim
Bir idim vardım ummâna erdim
Yana yana zikredelim Allahı

İsyanla kararmıştır yüzleri
Anın için Hakkı görmez gözleri
Bize kâr eylemez münkir sözleri
Yana yana zikredelim Allahı

SEYYİD eydür bahre daldım da geldim *
Mümkünât ilmini bildim de geldim
Hakîkatta yerin gördüm de geldim
Yana yana zikredelim Allahı

8

Kalbim defter, dilim kalem, yazarım
Hakîkat emrini duyaldan beri
Yitirdim Leylâ'mı gurbet gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldan beri

* *Bazan mahlâs olarak "Seyyid" kullanıyor. Bu gibi nefeslerde, üzerinde Nesîmî yazılıdır.*

Bize dört kitaptan haber verildi
Kâmil olduk akıl başa derildi
Kâfir Şeytan merdut oldu sürüldü
Hakkın dergâhından sürelden beri

Çıkıncak mi'raca Hazret-i İmam
Diledi Mevlâdan ümmetin tamam
Nur ile sarıldı bu cümle âlem
Saadet tacını geyelden beri

Mahlâsım NESİMÎ ismim Ali'dir
Bu çarh dönmektedir, sanman hâlidir
Şükür kalbim imân ile doludur
Cürm-ü isyanımız bilelden beri

9

Uykudan uyanmış şahin bakışlım
Dedim, sarhoş musun, söyledi yok yok
Ak elleri elvan elvan kınalı
Dedim, bayram mıdır, söyledi yok yok

Dedim, ne gülersin, dedi nazımdır
Dedim, kaşın mıdır, dedi gözümdür
Dedim, ay mı doğdu, dedi yüzümdür
Dedim, ver öpeyim, söyledi yok yok

Dedim, aydınlık var, dedi aynımda
Dedim, günahım çok, dedi gönlümde
Dedim, mehtap nedir, dedi koynumda
Dedim ki, göreyim, söyledi yok yok

Dedim, vatanın mı, dedi ilimdir
Dedim, bülbül müdür, dedi gülümdür
Dedim NESİMÎ Şah, dedi kulumdur
Dedim, satar mısın, söyledi yok yok *

* *Bu güzel koşma bazı değişmelerle Erzurumlu Emrah'a maledilmiştir. Nesîmî çağının saz şairi Âşık Hasan'ın da buna benzer bir koşması vardır.*

10

Bu gün ben pîrime vardım
Pîrin cemâli güldür gül
Oturmuş taht makamına
Taht-ı revanı güldür gül

Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Gül alırlar gül satarlar
Çarşısı pazarı güldür gül

Toprağı gül, taşı gül
Kurusu gül, yaşı gül
Has bahçenin içinde
Serv-i revanı güldür gül

Gülden değirmeni döner
Anın ile gül döverler
Akar arkı, çarkı döner
Bendi, pınarı güldür gül

Ak gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bahçede
Bakışırlar hâre karşı
Hârı gül, ezhârı güldür gül

Gel ha gel SEYYİT NESÎMÎ
Hak nefesi güldür gül
Şu öten garip bülbülün
Derd-ü figanı güldür gül *

11

Haste - dilem, cefâkeşem
Ah nidem nidem nidem
Yakdı beni firak-u gam
Ah nidem nidem nidem

* *Bu nefes şimdi bile Anadolunun birçok yerlerinde din törenlerinde -eksik olarak- söylenmektedir. Ninni olarak ta söyleniyor.*

Yakdı beni çü hasretin
Firkat ü can ü zahmetin
Olmasa ger inâyetin
Ah nidem nidem nidem

Hecr ile yandı bu ciğer
Derdile can neler çeker
Sabır gerek yahut sefer
Ah nidem nidem nidem

Milket-i dilde şah idem
Derdile nice ah idem
Gözyaşını güvah idem
Ah nidem nidem nidem

Gerçi bugün NESÎMÎ'yem
Haşimî'yem Kureyşî'yem
Bir sanemin esiriyem
Ah nidem nidem nidem

12

Şem'a düşen pervâneler
Gelsün bir hoşça yanalım
Aşka düşen divâneler
Gelsün bir hoşça yanalım

Yanmaktır bizim kârımız
Harcedelim hep varımız
Pervâneler yârânımız
Gelsün bir hoşça yanalım

Varın söylen şol bülbüle
Neden âşık olmuş güle
Ermek istersen ol Kül'e
Gelsün bir hoşça yanalım

Bülbül yuvan yıkıldı mı
Yavrun yere döküldü mü
Ölüm sana dokundu mu
Gelsün bir hoşça yanalım

NESÎMÎ döğünsün taşlar
Akıdalım gözden yaşlar
Hak tarîkdur hey kardaşlar
Gelsün bir hoşça yanalım *

13

Gel beni ağlatma Şah'ım
Ben sana kullar olayım
Gel bana ceylân bakışlım
Ben sana kullar olayım

Bir gonca bülbülün idim
Geldim dalında ötmeğe
Şanına ağlatma düşmez
Ben sana kullar olayım

Açtın zülüfün telinden
Zülüfün ucu mâh gibi
Kesip te yabana atma
Ben sana kullar olayım

NESÎMÎ can NESÎMÎ
Derdime bir çare kıl
Ezelden seni sevdim
Ben sana kullar olayım **

---

* *Bu nefes üç yazmada var. Birinde aşağıdaki dörtlük iledir:*

Gel Şeyh-zâdem gel sen de yan
Yaş yerine dökelim kan
Dîdar-ı Hak isteyen can
Gelsün beraber yanalım

** *Bu nefeste ölçü var, kafiye yoktur.*

14

Ger aslım sorarsan ben bir niyâzım
Sabr âlemi derler yerden gelürem
Evvel katre idim, şimdi hâk oldum
Arşdaki kandilden, nurdan gelürem

Kaalû - belâdan izlerim izimi
Bir dem Hak'tan döndürmezem yüzümü
Dâim "Enel - Hak" söylerim sözümü
Halil İbrahim'le nârdan gelürem

Mansur'la Bağdat'ta dâra çekildim
Yusuf'la kul olup bile satıldım
Şam'da İsâ ile göğe çekildim
Mûsa ile bile Tûr'dan gelürem

Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapları orta yere kodular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Ustamdan almışam, Pîrden gelürem

Kureyşî'ler böyle te'lif düzdüler
Başmağıma yedi âyet yazdılar
Kendi tigim ile derim yüzdüler *
Halep şehri derler şardan gelürem

Kul NESÎMÎ ikrarımla belliyim
Erenler yolunun kemter kuluyum
Firdevs bağçesinin gonca gülüyüm
Münkir münafıka hârdan gelürem

---

* *Bu dörtlükten şu anlaşılıyor: "Sünnîler beni ölüme mahkûm ettiler. Halep'te derisi yüzülen Nesîmî ile birleştim." Bu nefes Nesîmî'nin hayatı bakımından önemlidir. Bakınız: Nesîmî'nin hayatı bölümü.*

DEVRİYE

15

Eğer sual eder isen sırrımdan
Cümlemizi var eyledi varından
Hak yarattı Muhammedi nurundan
Kandilde balkıyan nurdan gelürem

Habibi nurundan yarattı Hüdâ'm
Salâvat veririm ruhuna müdam
Cennetten sürüldü dünyaya Âdem
Rıdva'nın açtığı şardan gelürem

Cebrail çerağın alur destine
Seyretmeğe gider dostun iline
Hak nurdan nerdüban kurmuş yoluna
Resûlun kurduğu yoldan gelürem

Kandilde balkıyan dostun nurudur
Akıl ermez ana, Hakkın sırrıdır
Din serveri Muhammedin nurudur
Cennette açılan gülden gelürem

Havva'dır anamız, Âdem'dir ata
Hakkın hikmetine akıllar yata
Cennetin illeri öteden öte
Hû deyüp çalkanan selden gelürem

Okuyup yazanda çok Hakkın ilmi
Okuyup yazmayan ne bilsün ilmi
Tanrının dostu Mûsa değil mi
Münâcat ettiği Tûr'dan gelürem

Tenimi sorarsan bir kuru tendir
Can anın içinde gevher-i kândır
Bu ilim dersidir bahr-i ummandır
Sırrı kaal oldukda sırdan gelürem

Sıfatlar dağıla, taşlar atıla
İns ile cin bir araya katıla
İnsan mantar gibi yerden bitile
Aslımız türapdır yerden gelürem

Mansur ile bile dâra takıldım
Yûsuf ile hem kul olup satıldım
İsâ ile Şam'dan göğe çekildim
Mûsa ile bile Tûr'dan gelürem

Kardaşlar, böyle te'viller düzdüler
Başmağa Ayetelkürsi yazdılar
Kendi fetvam ile derim yüzdüler
Halep şehri derler şardan gelürem

NESÎMÎ'yim ikrarımdan belliyim
Gerçek erenlerin kemter kuluyum
Cennet bahçesinin gonca gülüyüm
Münkir münafıka hârdan gelürem

16

Sabahın seherinde kakdım uyandım
Meded, günahlarım bağışla Sultan
Şah-ı Merdan görünür gözüme
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Mûcizat gösterdi dıvara bindi
Seksen bin erlere ser-çeşme oldu
Rûm'un gözcüsü pîrimdir kendi
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Aman meded arşda, kürsde ulusun
Pîrim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'sin
Günahlar kılmaz Muhammed Ali'sin
Meded, günahlarım bağışla Sultan

İmam-ı Hasan'ı yanımda bildim
İmam-ı Hüseyn'in nurunu gördüm
İmamlar serveri Zeynel'den...
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Ol İmam Bâkır'ı seven yorulmaz
Adım kandır günahlara kalınmaz
Okur İmam Câfer sırrı bilinmez
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Mansur'u dâra çekdiler dönmedi
Musa-yı Kâzım'ın kanı dinmedi
Remiz çalındı kimseler bilmedi
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Muhammed Takî'den Nakî'ye erdim
Askerî dilimde tesbihim virdim
Âlemler serveri Mehdî........
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Âdemin cennette nurunu gördüm
Riza ile meydanda durdum
Melekler Âdem'e secde etti
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Seyyid NESÎMÎ'nin muhib yârisin
.... şem'inin yansın çırasın
Şah-ı Merdan cümlesinden ulusun
Meded, günahlarım bağışla Sultan

17

Eyle perhiz, sakın dilden, her hatâ dilden çıkar
Cahile verme sırrını sır elden çıkar
Talep et kitap olasın her ne maksudun var ise
Zerrece ilm-i şeriat cüz'ice dilden çıkar

Eğer fidanın var ise büyür selvi dal olur
Va'de saatte yetende emr Hakdan gel olur
Bir gün gelir "can alıcı" bülbül diller lâl olur
Dünya dedikleri handır konanlar handan çıkar

Çetindir bu aşkın yayı, çeken bilir yayını
Bülbüle gülşen verildi, baykuşa Hakdan tayını
Üstâda hizmet edenler pîrden alır payını
Üstâda hizmet etmeyen âkıbet yoldan çıkar

Ey NESÎMÎ her can bilmez bu muammâ sırrını
....
....
İki nokta üç harftir, çâr kitap andan çıkar

18

Sorma be birader mezhebimizi
Biz mezhep bilmeyiz, yolumuz vardır
Çağırma meclis-i riyâya bizi
Biz şerbet içmeyiz, dolumuz vardır

Biz müftü bilmeyiz, fetvâ bilmeyiz
Kıyl-ü-kal bilmeyiz, iftâ bilmeyiz
Hakîkat bahsinde hatâ bilmeyiz
Şâh-ı Merdan gibi ulumuz vardır

Bizlerden bekleme züht-ü ibâdet
Tutmuşuz evvelden râh-ı selâmet
Tevellâ olmaktır bize alâmet
Sanma ki sağımız solumuz vardır

Ey zâhit, sûrete tapma, Hakkı bul
Şah-ı Velâyete olmuşuz hep kul
Hakîkat şehrinden geçer bize yol
Başka şey bilmeyiz, Ali'miz vardır

NESÎMÎ, esrarı faş etme sakın
Ne bilsin ham ervah likasın Hakkın
Hakkı bilmeyene, Hak olmaz yakın
Bizim Hak katında elimiz vardır

DESTAN

19

Felek benim senden bir sualim var
Rüzigârın Süleymanı nic'oldu
Sana gelenlerin işi ah-u zâr
Erenlerin o devranı nic'oldu

Musâ Tûr'a çıkdı niyaz eyledi
İsâ göğe ağdı, mekân bağladı
Yakup, oğul deyü her dem ağladı
Hazret-i Yûsuf-u Ken'an nic'oldu

Baba Emir, vardı Kûh ile kaaf'a
Küffara kılardı cevrile cefâ
Şatırların piri Bengi Mustafa
Âlemin gerdan keşanı nic'oldu

Başın içün bize veresin haber
Nesl-i Ali evlâd-ı emirül kiber
Hâricî askere yürüttü teber
Ebâ Müslim'in meydanı nic'oldu

Bâtında olanlar münkiri taşlar
Erenlere ayan seyr olan işler
Gaiptedir kırklar, yediler, üçler
Erenlerin yok mekânı nic'oldu

Bunca sahib-kıran gelüp geçmiştir
Hızır İlyas âb-ı hayat içmiştir
Sana İskenderler konup göçmüştür
Ahd-ı vefâya seyranı nic'oldu

Nurdur kalbimizi eyleyen ziya
Şefaat eyleyen gedâya baya
İki cihan fahrı hâtem-ül enbiyâ
Bilsem ol mürüvvetkânı nic'oldu

Gâhi ayyar idi gâhice abdal
İslâma dost idi küffara kattal
Erenler şehbâzı ol Seyyit Battal
Bilmem ol canımın canı nic'oldu

Hazret-i Resûl'in muhib yârıdır
Hakkın dostu serbanların pîridir
Ser-i evliyânın sırr-ı nakdidir
Yemen'de Veyselkaranî nic'oldu

Molla Hünkâr deyü melekler iner
Kudretten nurdan kandilleri yanar
Arş-ı muallâda külâhlar döner
Sultan Osman şazânı nice oldu *

Hazret İbrahimi attılar nâra
Eyyub'a kurt düştü başladı zâra
Zekeriyya nice çekildi dâra
Nuh Peygamberin Tûfanı nic'oldu

Ol server her kande gitse giderdi
Din yoluna ikrarını güderdi
Bir nârada çok Hâricî geberdi
Ahmet ... yâranı nice oldu

Doksan bin erenler dediler beli
Bindi hâke, doğru gösterdi yolu
Kutb-ı âlem Hacı Bektaşi Velî
Bunca erenler serefrâzı nic'oldu

* *Buradaki Sultan Osman, Genç Osman olacak. Her halde Sultan Osman'ın öldürülmesinden sonra yazılmış.*

Âlemin ahvali elem değil mi
Bendesi de mîr-i kelâm değil mi
Nesl-i ALİ kutb-i âlem değil mi
Bu.... EMİR SULTAN'ı nice oldu

Ah eder, NESÎMÎ geçdi serinden
MANSUR "enelhak" der dönmez dârından
Gitti gelmez, bir haber yok birinden
Bu feleğin kârbânı nice oldu

20

Vahdet kaynağından dolu içenler
Kanmıştır bâdeye şarab istemez
Hakîkat sırrına candan erenler
Ermiştir mahbuba mihrab istemez

Bu yolda can yoktur cânân isterler
Gönül kâbesinde erkân isterler
Âdeme secdeyi her an isterler
Başka bir ibadet, sevab istemez

Âriftir mushaftan dersler okuyan
Tevrat'ı, İncil'i ezber okuyan
Cemâl-i mushafı bir bir okuyan
Almıştır fermanı Kur'an istemez

NESÎMÎ'yem, aşkla zâr u zâr olan
Ezel ikrarında ber-karar olan
Kiramen kâtibe yâr-ı gar olan
Dürmüştür defteri, kitab istemez

21

Yaptığımız Kâbedir
Yıktığımız kilise
Şu bizim seyranımız
Bir seyrana benzemez

Süleyman'lar içinde
Ali bir Süleyman'dır
Süleymanlar bildiler
Süleyman'a benzemez

Abdesimiz katlanmak
Namazımız sabretmek
Biz bir oruç tutarız
Ramazana benzemez

Kitabımızda kıl var
Dağlar kadar görünür
Biz bir âyet okuruz
Bir Kur'an'a benzemez

Kul NESÎMÎ sen seni
Mâna bilir söylersin
Biz bir deniz geçeriz
Bir ummana benzemez *

* *Bu nefeste ölçü var, kafiye yok. Nesîmî ve bazı tekke şairlerinde böyle şiirlere epeyce raslanıyor. Bunlar bir çeşit serbes nazımdır.*

22

Kadir geceleri fırsat sizindir
Böyle Hak mihmanı can ele girmez
Peygambere yüzler sürmek bizimdir
Gitti bugünkü gün, dün ele girmez

Azrail el sunar alır canını
Kimler duyar âvazını, ününü
Allah'ın velîsi imam soyunu
Böyle Hak mihmanı can ele girmez

Özünü kul eyle ki iman bulasın
Cehdeyle burada menzil alasın
Nasip olur mu bir dahi göresin
Duasın alacak kul ele girmez

Ey NESÎMÎ sakın durup oturma
Sırrın sakla nâdandan, fâş getürme
Cehdeyle de imanını yitürme
Zâyedersin iman, din ele girmez

III. Bölüm

Aruz ölçüsü ile Nefesler

23

Gel benim fahr-ı cihânım, kıblegâhım Mustafa
Cihanın umudu sensin, Padişahım Mustafa

Halil'in kûyuna vardım, hacılar bayram eder
Arafatta kurban kesdim, işte cânım Mustafa

Bak şu kelb rakibe ki, yârime neler demiş
Okunan Kur'an hakkiçün, iftiradır Mustafa

Ben ölünce kâtiplere vasiyet etsem gerek
Yazdıram sinim taşına, intizarım Mustafa

NESÎMÎ'yem derde düştüm, derdimin dermanı yok
Derdimin dermanı sensin, ah ü zârım Mustafa

24

Yandım yakıldım ben nâr-ı aşka
Andelib oldum ben zâr-ı aşka

Bezm-i elestten mest olup gelir
Ben bende oldum sevda-yi aşka

Nice Süleyman geldi cihana
Ben Süleymanım hünkâr-ı aşka

Zülfün hevâsı eyledi hayran
Olmuşum Mansur ben dâr-ı aşka

Mahvetti beni nurdan envarı
Müstağrak oldum envar-ı aşka

Seyyit NESÎMÎ terk et bu resmi
Yandır bu cismi âteş-i aşka

25

Hakîkat ilmini cânâ, sakın öğretme nâdana
Ki sarraf olmayan vermez bahâyı dürr-ü mercâna

Pîrimiz ehl-i irfandır, kaçan idrak eder hayvan
Erişmez her mecaz ehli kemâl-i zât-ı irfâna

Karadır zâhidin kalbi yokuşdur tâati ammâ
Ne lâzım fikr-i vesvâsdan abesdir fi'li insana

Muhammed şânına geldi nişan-ü tâcı Mevlânın
Delîli (lâfetâ illâ) gelüpdür Şâh-ı Merdana

İşitsin kadı vü müftü bu dâvânın sebebin kim
NESİMÎ can ile başın verüpdür Hakka kurbana

26

Sâkıyâ bir cür'a sun câm-ı safânın aşkına
Sâkı-î kevser Aliyy-el Murtazânın aşkına

Hâdim-ül-fakr oldu, ezdi Şâhım engûr şerbetin
Kırklar anı kıldılar nûş Mustafânın aşkına

Şâhımın Şâhıdır gönlümdeki hep ehl-i beyt
Kevn mekândan geçmişiz biz âl-abânın aşkına

Lâ-fetâ illâ Alî'nin mânisin fehmeyleyen
Zikrederler gece gündüz Müctebâ'nın aşkına

Lâle başına elif çekmiş Hüseynîler gibi
Kan boyanmışdır şehid-i Kerbelâ'nın aşkına

Hânedanı Mustafâya sıdk ile bel bağlayan
Oynadır meydanda başın evliyânın aşkına

Ey NESİMÎ seyfin ile öldür yezîd-i muşriki
Er değildir kim ki çalmaz tîgi Şahın aşkına

27

Yoluna canlar fedâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Destgirin hem Hüdâdır yâ Aliyyelmurtazâ

"Lahmüke lahmi" dedi çün ol şefiülmüznibin
Ol da hakkında nidâdır yâ Aliyyelmurtazâ

Zülfikarın hâricî boynundan eksik olmasın
Zira kim kârın gazâdır yâ Aliyyelmurtazâ

Ma'den-i cûd-i sehâsın lütfle iman kerem
Sana Haktan bu atâdır yâ Aliyyelmurtazâ

Ey şu kimse sevmedi bunda seni anda nolur *
Havz-ı kevserden cüdâdır yâ Aliyyelmurtazâ

Kim ki zâhir görmedi nakşında nakkaaşı ayân
Bî-basirettir a'mâdır yâ Aliyyelmurtazâ

Bu NESİMÎ medhin okur, kıl inayet sen ana
Eşiğinde bir gedâdır yâ Aliyyelmurtazâ

28

Fazlına bel bağladım yâ vâhid-i ferd-i ahad
Cümlenin mâbûdu sensin dâima hayy-i ebed

Okudum isminde "Bismillahirrahmanirrahim"
Ay sıfatındır sıfatın "kulhüvallahü ahad"

Evvel âhir "hüvel - hayyüllezi" sin lâyemût
Zâhir-ü bâtın "hüvel - bâkîsin" "allahüssamed"

"Lem - yelid" zâtın, "velem - yûled" sıfâtın vasfıdır
"Lem - yekün" zat-ı sıfâtın "lehü küfüven ahad"

Ol zaman kim lütfile bir gevhere kıldın nazar
Zâhir ol gevherden oldu cümle eşya lâ aded

* *Anda: Orada yani öbür dünyada, âhirette.*

Kâf ile nundan yarattın on sekiz bin âlemi
Kudretinden erbain günde tamâm oldu cesed

Ey NESÎMÎ dâima gönlünde özge nesne yok
Hem dilinde Ol fakırın dâim eyler yâ Ahmed *

29

Ben yitirdim, ben ararım, yâr benimdir kime ne
Gâh giderim öz bağıma gül dererim kime ne

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim kime ne

Kelp rakîp haram diyormuş şarabın bir katresin
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne

Ben melâmet gömleğini deldim, takdım eğnime
Âr-u nâmus şîşesini taşa çaldım kime ne

Ab Yezit seccadeni al yürü mescit yoluna
Pîr eşiği benim Kâbem, kıblegâhım, kime ne

Gâh çıkarım gökyüzüne hükmederim Kaf'tan Kaf'a
Gâh inerim yeryüzüne, yâr severim kime ne

Kelp rakîp böyle diyormuş, güzel sevmek pek günah
Ben severim sevdiğimi, günah benim kime ne

* *Bu nefes Kur'an'daki "İhlâs Sûresi"nin şiirle bir çeşit açıklamasıdır. Sûrenin Türkçesi şudur: "De ki: O Allah, tektir; her şey ve herkes, ona muhtaçtır, onun zevali yoktur, bir şeye muhtaç değildir. Doğurmaz ve doğmamıştır, ve ona, bir tek eşit ve benzer olamaz, yoktur."*

NESÎMÎ'ye sordular ki, yârin ile hoş musun
Hoş olayım, olmıyayım, o yâr benim kime ne *

30

Ben melâmet hırkasını kendim geydim eğnime
Âr-ü nâmus şîşesini taşa çaldım kime ne

Gâh çıkarım gökyüzüne seyrederim âlemi
Gâh inerim yeryüzüne seyreder âlem beni

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim ışk için

Sofular haram demişler ışkımın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne

Sofuler secde ederler mescidin mihrabına
Benim ol dost eşiğidir secdegâhım kime ne

NESÎMÎ'ye sordular kim yârin ile hoş musun
Hoş olam ya olmıyayım ol yâr benim kime ne

31

Yâr beni katl eylese kanım helâldır kime ne
Ben bilürüm çekdiğim âhile zârım kime ne

Müddeîler arasında dediler kim mey haram
Sâkî-i dilcû elinden ben içerim kime ne

* *Bu ve bundan sonraki iki manzume aynı ayakta ise de ayrı ayrıdır. Bestelenmiş olan bu nefes şimdiye değin Bağdatlı Nesîmî'nin sanılmıştır. Bu nefese benzer, Âşık Paşa müritlerinden Halil'in de bir şiiri var. (Bakınız. S. Nüzhet, Türk Şairleri, c. 1, s. 134.)*

Ham sofular secde kılar mescidin mihrabına
Benim ancak yâr eşiği secdegâhım kime ne

Ey NESÎMÎ sözlerin çünkim hatâdır dediler
Benim ancak bu kadardır ıstılahım kime ne *

32

Ey gönül el aynasına bakmanın faydası ne
Sermayenden zararın var, satmanın faydası ne

Kendü kadrin bilmeyen dostun kıymetin ne bilür
Merkebin boynuna cevahir dakmanın faydası ne

Çobana gen yazu gerek hem yayıla hem gerneşe
Çobanı mescide imam etmenin faydası ne

Kargaya üleş gerek hem yiye ve hem çağıra
Karganın önüne sükker dökmenin faydası ne

Ey NESÎMÎ hasılı kendünü âleme fâş eyleme
Köpeği hammama sokup yumanın faydası ne

33

Gönül bir bülbül-i şeydâ, öter âheste âheste
İçüp câm-ı musaffâdan kanar âheste âheste

Zamanın hüzn-ü derdinden gönül bulmaz safâ bir dem
Derûnum âteş-i sûzân, yanar âheste âheste

Heman sayd ü şikâr eyler ....
Hülâsa bulmadım çâre döner âheste âheste

---

* *Bu manzume öncekilerle aynı konu, aynı vezin ve aynı redifte olmakla beraber onlardan ayrıdır. İlk olarak burada yayınlandı. Bu şiir hem aruz, hem hece ölçüsüne uymaktadır.*

Oturmuş meclis-i meyde süzer kaşın tarâvetle
Şerâb .... şûhum sunar âheste âheste

NESÎMÎ derde düşmüşdür senin hüsnün zamânında
Acebdir âteş-i aşka konar âheste âheste

34

Yüzün hattında ey dilber açıldı cümle bâb-ullah
Okur anı müderrisler kelâmın "küntü kenz-ullah"

Yüzün "elhamdülillah" der anınçündür yedi âyet
Yazılmış nakşile gör kim beğim satr-ı kelâmullah

Bu bâlâ-yı dilârâyı temâşa eylemek ey dil
Acep sûret, acep hey'et, acep tavrı kelîm-ullah

Acâip mazhar-ı Hakdır "hüvallâh-ül ehad" dâim
Eğer hakdır desem vâcip odur "celle celil-ullah"

Huvel-evvel huvel-âhir huvel-hâdî huvel-mühdî
Elâ ferzendisin cânâ ki sensin "bâ-i bismillah"

Ali sensin velî sensin ve hem de hak nebî sensin
Velî gerçeklerin şâhı ki sensin cümle fazlullah

Melâik Âdem-ü Havvâ senin nutkunladır güyâ
NESÎMÎ hasbeten-lillah Mesîhî zât-ı rûhullah

35

Âsüman donandı, atlas kuşandı dîbâlar gibi
Yer yüzü Şah aşkına boyandı kemhâlar gibi

Kim ki evlâd-ı Resûl'ü can-ü dilden sevmedi
Kördür anın gönlü gözü, sanki âmâlar gibi

Mustafa vü Murtazâ'yı nur-ı vâhid bilmeyen
Zerrece yoktur îmanı, dini; tersâlar gibi

Haydar'ın evlâdın, kim can-ü dilden medheder
Kalbi doldu nur ile kim, mevc-i deryâlar gibi

Ey NESÎMÎ bir gönülde hubb-ı Haydar olmasa
Anda çanlar çalınur güyâ kilisâlar gibi

36

Enelhak söylerim Hakdan Ali-el-arş istivâ geldi
Yüzünden Sûre-i Rahman ale-r-rahman alâ geldi

Misal-i Kâbedir anın. . . . . .kim
Bu yetmiş yedi harf oldu yüzünden "Kâf" "Hâ" geldi

. . . . . .hurûf çün yüzünden Hak beyan eyler
İşaret buydu Hakdan ki hattın Tâhâ geldi

Yüzünden gerçi heft âyet okurum men kelâmullah
Salât. . . . . .kabul olmaz dedi kim Mustafa geldi

Sücûda gelmedi şeytan, hidâyet bulmadı nûra
Sana herkim sücûd etti ana Hakdan atâ geldi

Dem-i Îsâ gibi nutkun hayat-ı câvidan eyler
Haka minnet ki vaslından hayat-ı canfezâ geldi

Saçından keşf- olur her dem bana ahd-ü vefâ bûyi
Saçın ahd-ü vefâsından bana ahd-ü vefâ geldi

Ben ol Mansûr'um ey ârif ki Hakdan bulmuşum nusret
Beni berdâr eden kimdir, bu dâr uş Mansûr'a geldi

NESÎMÎ buldu lâ'linden hayat-ı çeşme-i hayvan
Ki Hızr âbını kim içdi hayat-ı canfezâ geldi

37

Muhammed'dir cihanın padişahı
Aliyyelmurtaza'dır şems-ü mâhı

Hasan hulk-ı Riza'ya âşık oldum
Dilim tekrar eder Hasan Şâhı

Çün Zeynelâbidin'in kulu olanın
Muhammed Bâkır'dır secdegâhı

İmam Câfer, Musâ-i Kâzım
Olar vardı Hüdâ'ya doğru râhı

Ali, Musâ Riza'dan buldu rahmet
Takî yolunda her kim buldu vâhı

Aliyy-ün Nakî, Hasan Askerî hem
Bunları sevenin kalmaz günahı

Olar kim oldular muhibb-i evlâd
Muhammed Mehdî'dir püşt-ü penâhı

Teberrâ vü tevellâ kıldın ise
Vücudun mülkünün kalmaz günahı

NESÎMÎ medheder on iki imamı
Ayırma bulardan sen yâ İlâhî

38

Cânımı âşüfte kıldı zülf-i müşk-efşâ Ali
Aklımı dîvâne kıldı âh bu sevdâ Ali

Her tarafdan çekmişim sînemde şekl-i Zülfikar
Baş açık abdalınam gitmez dilimden yâ Ali

Devletinde bâde-i aşkınla pertev katrana
Gül yüzüne karşu olam bülbül-i gûyâ Ali

Gamzeni gören okur "Lâ seyfe illâ Zülfikar"
Vasfını işiden eydür "Lâ fetâ illâ Ali"

Mâsivâ'yi aşkınla âşık cihanda neylesün
Can ü dil rahtın NESÎMÎ eyledi yağmâ Ali

39

Derdmend ettin beni ey derde derman irmeni *
Kalmadı aşkın yolunda bende derman irmeni

İsâ Meryem hakıyçün hiç ihtiyârım kalmadı
Sînemi büryân edersin bağrımı kan irmeni

Kanda bir haç ehli varise cümlesin seyretmişem
Bulmadum bir sana nisbet cân ü cânân irmeni

Örtegör cânâ yüzün kim çeşm-i bed-hû görmesün
Yoksa yolundan çıkarır çok .... irmeni

Gonca ağzından haber ister NESÎMÎ sormağa
Sıdkile vergil haber ey rahat-ı cân irmeni

40

Tâ tecelliden berü gönlümde sultandır Ali
Hem elif hem nokta-i bâ harf-i Kur'andır Ali

Bağladı ifrit divin destini şol demde ol
Hem ezelden rûh-ul'emin pîr-i handandır Ali

Hem gören hem gösteren hem nîze hem seyf-i kemâl
Hem Havâric gözlerine tîr-i peykândır Ali

Hem kopardı kapusunu Hayber'in bir darb ile
Hem duran arşın yolunda şîr-i Yezdan'dır Ali

Mûsi-î İmrân oldur Yûsuf-i Ken'an oldur
Hem Halil'in nârına def'î gülistandır Ali

İsm-i dütah Kanber gör .... çün dedi
Yetmiş iki pâre kıldı dedi Subhandır Ali

Çün NESÎMÎ medh-i Haydar'dır, gulâmı Kanber'in
Zülfikarı Hâricî boynunda bürrândır Ali

* *irmeni : ermeni*

41

Müminin kalbinde rûh-ü cism ile candır Ali
Kâbetullahdır cemâli, vech-i Subhan'dır Ali

Hem şeriat, hem tarikat, hem hakîkat, mârifet
Âyet-i ilm-el yakîn ilm ile Kur'andır Ali

Ol Muhammed kıblegâhı her dü âlemdir Ali
Şehvâr-ı din ü dünyâ Şâh-ı Merdandır Ali

Seyyid-î sâdât-i âlem Ahemdin lâhmıdır ol
Kâinâtın hem velîsi sırr-ı pinhan'dır Ali

Tîg-ü Düldül sahibi seyyid-i Kanberdir gulâm
Şâh-ı Merdan, Şir-i Yezdân, Mîr-i meydândır Ali

Yer yüzünde çün senin imsin Ali'dir yâ velî
Gökte okurlar melekler nûr-ı Yezdan'dır Ali

Kim Alî'yi bilmedi mel'undur ol Mervân-ı hâs
Cennet-adn visâl-i hûr-ü gılmandır Ali

Ey NESÎMÎ sen bu medhi rûz-u şeb yâd eylegil
Şöyle âlemde meşhur din-ü îmandır Ali

42

Ey esedullah-ı gaalib şah-ı Merdanım Ali
Gönlümün tahtında sensin mîr-ü sultanım Ali

Senden oldu âşikâre küntü kenzin gevheri
Kelâmullah nâtık-ı rahmanım Ali

Eyledin Tûr üzre Mûsâ'ya tecelli özün
Ey beşer sûretli Rahmanım, nûr-ı Kur'anım Ali

Kâfirim imâna gelmezsem saçın küfrüne ben
Kaşın mihrabı vechin din-ü imânım Ali

İlm-ü fazlınla edüp rûh-u cism
Ey hayat, ey sıfat zat-ı Yezdânım Ali

Sûretinde kıblegâhım dâima nurun........
Ey meâni cennetinde âb-ı hayvanım Ali

Pârelerlerse NESÎMÎ gibi .... senden şehâ
Tâ ebed kaaim seninle ahd-ü peymanım Ali

43

Hak katında âlemin mahbubu Rahmandır Ali
Evliyâlar serveri hem Şah-ı Merdandır Ali

Hem Hatice, Fâtıma dahi Hasan ile Hüseyn
Şah-ı Zeynelâbidin nûr-i Yezdandır Ali

Hem Muhammed Bâkır ü Câfer imamülmüminîn
Mûsa-i Kâzım, Takî, Şah-ı Horasandır Ali

Hem Takî vü bâ Nakî sultan-ı Ali'dir Askerî
Mehdî-î sâhip-zaman ol sırr-ı Suphandır Ali

Ey NESÎMÎ men aref sırrın bilendir âdemî
Âdemin sûretinde harf-i Kur'andır Ali

44

Vücûd musaffâ-yi esmâ değil mi
Bu sırrı bilmeyen âmâ değil mi

Müsemmâdır hafî ey kenz-i mahfî
Şühûd-i kenz-i Hak ahfâ değil mi

Kitâb-ı Hel-etâ ve sırr-ı tenzil
Kaşınla zülfün "ev ednâ" değil mi

Tekarreb yâ Habib-el Hakkı minnâ
Vücûdun maksad-ı aksâ değil mi

Semâvât-u arzînin kelâmı
Medârım lâm yâ â'lâ değil mi

Zuhûr-i nûr-i İbrahim u Haşim
Bendin Mustafa duhâ değil mi

Tecellisi vücud-i lâmekânın
Mesâhif-i nûrâna asfâ değil mi

Tecellî-i lika-yi Hak Taalâ
Bu mazharda kılan evlâ değil mi

Cemâlin Ahmed'in gördü NESÎMÎ
Vücûd-i evhâ mâ yûhâ değil mi

45

Gel ey zâhid hodbin dolaşma sen bu meydânı
Ki bunda hergiz at sürmez tehi zannetme irfânı

Geçüp şekl........ kemâle irmek istersin
Elin çek gayri sevdadan tavaf et kâmil insânı

Ki konmuştur Hüdâ hakkı Muhammed nûru anlarda
Libâs-ı gayriye tâ kim süre Hak işbu erkânı

Eğer ben bilmişem dersen haber ver imdi ey zâhid
Nedir ol küfr-i ekber kim eder mümin müselmanı

Buna küfr-i heva derler, irişmez âlemin aklı
Ki bu bir mâceradır kim bulunmadı hadd ü pâyânı

Bu küfr-i bi-nihâyetten heme mü'min olur âlem
Eğer bir zerresin Hâlık kılaydı kula ihsânı

Düşenler işbu küfr içre bu dört mezhebden el çeksün
Ki bu din-î Muhammed'dir kabul etmez müselmânı

NESÎMÎ dâr-ı Mansûra gelince Hakkı hoş gördü
Dedî bu fânîde kani duran ahdın Süleymânı

46

Yine evvel bahar oldu, erişdi Feyz-i Rabbâni
Kamu sır âşikâr oldu, kuruldu bezm-i irfâni

İçen câmı hurûş eyler, meyi mecnûn nûş eyler
Cünûn deryası cûş eyler, kim oldur beyt-i Rahmâni

Açıldı gonce-leb güller, hicâba düşdü sünbüller
Kılar efganı bülbüller, göründü sun'ı Yezdânî

Şükûfe geldi rengârenk, sanırlar kim ederler cenk
Kamu yerden tutup âhenk, okurlar vird-i Suphâni

Acep lütfeylemişdir Hak, verüpdür lâleye revnak
Gül-i nesrin ile zanbak, ziyaret kıldı reyhânı

Gelüp nerkis bu meydana, benefşe oldu dîvane
Hücum etti levendâne sanursun yokdur akrânı

Çeküpdür erguvan leşker, sokupdur başına miğfer
Verüpdür sûsene hançer, kuruldu ceng-i sultânî

Olup nesrin zanbaklar, dikildi yere sancaklar
Açıldı cümle yapraklar, müzeyyen kıldı gülşâni

Öter bülbül yuvasından, gül açılur safâsından
Melâikler gıdasından, dilerler ehl-i isyâni

Bu san'at sun-i ferdâdır, haberdâr ol ki inşâdır
Bu âlem gör ki kübrâdır, mükerrem kıldı insânı

Bizimçün cümle bu nimet, eder şems-ü kamer hizmet
Kurulmuşdur yeşil künbet, tükenmez aslâ devrânı

Gece hizmette İsrâfil, alur ervâhı Azrâil
Nüzûl-i Vahy-i Cebrâil, bize indirdi Kur'ânı

Bize lütfeyledi enhâr, pişirir çiğleri çün nâr
Ki cümle bize hizmetkâr, gör imdi lütf-ü ihsânı

NESÎMÎ sözünü fâş et, Hüdâ avniyle yoldaş et
Senin lütfünle yoldaş et, bize ol demde îmânı

47

Merhabâ insan-ı kâmil cânımın cânânesi
Âlemin cismi sedefdir sen de bir dürdânesi

Yüzüne (Seb-ül mesâni) okuyan günden beri
Gör nice divâne düşmüş yine ol dîvânesi

Tâ (Sekahüm) şerbetinden içmiş ol hasta gönül
Sırr-ı ev ednâyı buldu kaynadı humhânesi

Ol Hızır bîçare içmiş âb-ı hayvan dediler
Tâ leb-i lâline ermez ....

Çün bize mâlûm oluptur mâni-yi ümmülkitap
Ârifin sem'ine sığmaz zâhidin efsanesi

Ahsen-i takvime bakın nice "Enelhak" demiş
Bes niçün berdâr oluptur Mansur'un divânesi

Kande kim şem-i cemâlin sohbet-i rûşen kılur
Uş NESÎMÎ'nin ana karşu yanar pervanesi

48

Ger sana şerh eyler isem hâcet-i esmâmızı
Bilesin sırr-ı urûcu leyle-i esrâmızı

Biz Hüdâ'yı bilmişüz ilm el-yakîn, ayn el-yakîn
Görmüşüz her şeyde zâhir Hâlık-ı yektâmızı

Kim fakîriz sûret; biz mânide sultanlarız
Bendeyiz, amma ki âzad eyledik mevlâ'mızı

Zâtımız ruh-ı mücerrettir, biz anda doğmuşuz
Nâ-halef ferzend olup unutmayız âbâmızı

Zâhir ü bâtında hiçbir ayru yoktur aradan
Sûreti ta'n-eyleme, fehmetmeden mânâmızı

Ruhulkudsün bize mesken cânib-i kuddûs idi
Çâr anâsırdır bize bahş ettiren me'vâmızı

Ey NESÎMÎ "Kabe kavseynin" beyânın eyle kim
Bileler Hak'dan rümûz .... ev ednâmızı

49

Bana Nâ-Hak diyenler, bu vücûdum oldu Hak
Kâinâtın eymeninden gösterir envâr-ı Hak

İşte Fürkan, işte İncil, işte Tevrat-ü Zebur
İşbu Şâh geldi okudu ferman-ı Hak

Sofi inkâr eyleme gel hûp suret görmeğe
Ey kelâmullahı münkir, secde kıl âdemde Hak

Sûretin "innâ fetahnâ" "kaf vel-Kur'an" yüzün
Cümle esmânın hurûfun gösterir zâtında Hak

Ey NESÎMÎ kılma inkâr vech-i hûban sûreti
Cümle mâna kâmil oldu kudret-i zebân-ı Hak

50

Esselâm ey şâh-ı Merdân esselâm
Esselâm ey sırr-ı pinhan esselâm

Esselâm ey kâşif-i ilm-i ezel
Esselâm ey cümle burhân esselâm

Esselâm ey dürr-i derya-yi elest
Esselâm ey gevher-i kân esselâm

Esselâm ey zât-ı pâk-i Mustafa
Esselâm ey nûr-i îmân esselâm

Esselâm ey sâk-î kevser imâm
Esselâm ey kıble-î cân esselâm

Esselâm ey Haydar-ı Düldül-süvâr
Esselâm ey halk-ı Rahman esselâm

Esselâm ey zâhir ü bâtın ayân
Esselâm ey genc-i pinhân esselâm

Esselâm ey sâhib-i lütf ü kerem
Esselâm ey kân-ı ihsân esselâm

Esselâm ey pişvâ-yi evliyâ
Esselâm ey âl-i imrân esselâm

Esselâm ey cümle şâh-ı kâinat
Esselâm ey cümleye cân esselâm

Ey NESÎMÎ, Şah'a der yüzbin selâm
Esselâm ey Şah-ı Merdân esselâm

51

Sırr-ı esrâ'nın gevheriyem men müsliman olmazam
Ehl-i îman-yakînım men müsliman olmazam

Tanrıyı bilirem tapdım küfür-ü îman niderem
Küfrü verdim aldım îman men müsliman olmazam

Ez şerîat var tarikat çok kitabı okudum
Bu kitabı çünkü bilirem men müsliman olmazam

Kâbeyi büthaneden farkeyleyen gelsin beri
Bu sözün küfrü nedir kim men müsliman olmazam

Çün benim atam müslimandır anam dahi veli
Bu müsliman şer'i nidem men müsliman olmazam

Hak benim, Hak bendedir hak söylerem hakdır sözüm
Olur ise kâfir olsun men müsliman olmazam

Ey yüzü Kâbe, cemâli "Rahmet-en lilâlemin"
Senden özge yok kimesnem men müsliman olmazam

İstedim buldum Hakkı ben Tanrıya şükr eyledim
Bil yakın kim Hüseynî'yem men müsliman olmazam

Ey NESÎMÎ bildim Hakkı ikrar eylerem
Ki muvahhid mümin oldum men müsliman olmazam

52

Ben ki dervîşem fakîrem padişâh-ı âlemem
Rûh-i bî-rengim eğerçi renge geldim âdemem

Şeş cihetten çâr anâsırdır beni fâş eyleyen
Yoksa ben gencine-i vahdette nûr-i mübhemem

Ol mehâbetle ne var abâya düşdümse halef
Âlem-i tahkîka baksan cümlesinden akdemem

Cennet-i firdevs içün bir lâhza gamgin olmazam
Tâlib-i dîdâr-ı yârım şâdımânım hurremem

Söyleyen Hakdır benim dilimde her dem, yoksa ben
Çar anâsırdan mürekkep bî-lisanım ebkemem

Ey NESÎMÎ çünkü iş takdir elinde işlenür
Fârigim dünya vü ukbânın gamından bî-gamem

53

Dilberâ ben senden özge ömr-ü cânı neylerem
Tac-ü tahtı mâl-ü mülkü hânumânı neylerem

İsterem vasl-ı cemâlin tâ kılam derde devâ
Ben senin bîmârınam özge timârı neylerem

Çok dualar kıluram ol Hâlikın dergâhına
Çün muradım hasıl olmaz ben duayı neylerem

Ey müselmanlar takdir yazıla hoşdur visâl
Çünkü yârdan ayrı düşdüm bu cihanı neylerem

Dilber eydür, ey NESÎMÎ sabr kıl etme figan
Ben bu gün sabr eyleyüp nâle figanı neylerem

54

Ben ol sâdık kulam ki Câferîyem
Hakîkat söylerem ben Haydariyem

Hasan hulk-i rizadır nur-i çeşmim
Hüseyn-i Kerbelânın yâveriyem

Ki Zeynelâbidin'dir mâsum-i pâk
Muhammed Bâkırın has leşkeriyem

İmâmımdır iman Câfer-i Sadık
Sanur münkir beni ki serseriyem

Güherdir Mûsa-yi Kâzım hakîkat
Ali'yi tanıdım has Câferîyem

İmam-ı Takî'dir şah, Askerî hem
Nakî canım, gulâm-ı Askerî'yem

Muhammed Mehdî'dir hak hüccetüllah
Ali'yi sevmeyenlerden beriyem

Neyim men kim olam muhibb-i evlât
Velî gerçek muhibler kemteriyem

Eğer güllab ile yur isem ağzım
Diyebilmem ki Şahın Kanberîyem

Neyim men kim olam gerçek cihanda
Velâkin Kanberinin çâkeriyem

NESÎMÎ'yem Yezid'e lânetim var
Ezelden ben mecaz-i Haydarîyem

55

Muhammed Mustafa cismimde cânım
Aliyyel - Murtaza dinim imânım

. . . . zuhûr etti hakîkat
Hüseyniyem belî yokdur gümânım

İmam Zeynel - abâ aynım çerâğı
Muhammed Bâkıra gizlidir kânım

Câferi Sâdıkam merd-i sâdık
Mûsâ Kâzım için kaynadı kanım

Ali, Mûsâ, Rizâ dilimde zikrim
Muhammed Takî'dir defter-ü dîvânım

Aliyyün - Nakî'yi candan severim
Hasan-ül Askerî mâsum civanım

NESÎMÎ pâyine yüz sürmek ister
Muhammed Mehdî'dir sâhip zamanım

56

Zâhidâ toprağa baş urmakla bulunmaz Naîm
Âdeme kıl secdeyi, gel olma Şeytanurrecim

Sed edüp mescit kapusun, yürü var meyhaneye
Tut bu râhı işbudur Hazâ Sırât ül mustakim

Bul bu meyhane içinde sâkî-i devranı sen
Bâdeyi nûş et, de "Bismillahirrâhmanirrahim"

Mal ü evlâd ü ayâlin terkini kıl, âşık ol
Faide vermez dilâ, gel olagör kalb-i selîm

Ey NESÎMÎ çünkü ilhâmât-ı Haktır sözlerin
Âşıka tahkîk vuslat-ı ezel va'dülkerim

57

Ey yanağın Tûr-i Sînâ, ey hattın vahy-i kadim
Ey tecelliden çü bildi Hakkı Mûsâ-i Kelim

Zülf-ü kaş-ü kirpiğindir yedi hat ümmülkitap
Fâzl olmuş gözü "Bismillâhirrahmanirrahim"

Üstüvandır zâhir oldu Hak alel-arş istivâ
Müntehâdır müntehâdır müntehâ vech-ül kerim

Ahmed-i Muhtar gördü Hakkı anda bir gece
Hat-tu hâlındır beyânı gör bu habbât-ı naîm

Cümle zî-rûh eylemişsin sen çü ferd-i lem-yezel
Görünen mâna budur hazâ sırat ül - mustakîm

"Rabbenâ etmim lenâ" andan bulundu nûrinâ
Gör bu hüsnü kim dirildir der zaman azm-i remîm

Cümle eşya nâtık oldu fazl-ı Hakdan lâyemût
Vech imiş bâkî sera-yı câvidan arş-ı azîm

Ey NESÎMÎ secde şol dilberin dîdârına
Kim ki sâcid olmadı, oldu adı dîv-i recim

58

Yok iken yer ile gök ben ezelden var idim
Gevherin yek dânesinden ileri berkâr idim

Gevher-i âb eyledim tuttu cihanı ser-beser
Yeri göğü arşı kürsü yaradan Settâr idim

Girdim âdem donuna kimse ne bilsin sırrımı
Ben Beytullah içinde tâ ebedden var idim

Gezmişim ben on sekiz bin âlemi gerdiş ile
Ol deygânın altında sac kızdıran ol nâr idim

Ol yezîd-î Mervânîler soydular postumu
Enelhak çağıran Mansûr ilen ber-dâr idim

Soydular postumu gaip oldum ol zaman
Kimseler bu resmi bilmez Hakkile sırdâr idim

Ey NESÎMÎ Hakkı hak tanımışım bî-güman
Çün o idi beni yaradan ben ona dâd-kâr idim

59

Çünkü derviş olmuşam şâh-ı cihandan fariğim
Bende-i sultan-ı aşkım iyn-ü ândan fâriğim

Şöhretinden geçmişim dünyâ-yi fâninin tamâm
Bî-nişanı bulmuşam nâm-ü nişandan fâriğim

Dalmışam deryâ-yi bî-pâyana gavvâs olmuşam
Kân-ı gevher bulmuşam derd-ü ziyandan fâriğim

Dünye vü ukbâ benim aynıma gelmez zerrece
Mâl-ü mülkü neylerem kevn-ü mekândan fâriğim

Çünkü nakşından temâşa eyledim nakkâşı ben
Cennet-ü firdevs ile hûr-ü cinandan fâriğim

Ömrü geçdi zâhidin şekk-ü gümân-ü vehm ile
Hakkı buldum ben yakıyn, şekk-ü gümândan fâriğim

Çün NESÎMÎ'yem ki kıldım fakr-ü fahri ihtiyâr
Tâc-ü taht-ü raht-ü baht-ü hanümândan fâriğim

60

Gün olur mecnun gibi dîvan-eder aşkım benim
Gün olur dost şem'ine pervân-eder aşkım benim

Gün olur ki bu vücudum şehrini virân eder
Gün olur ki sanki bir merdân eder aşkım benim

Gün olur ki kendi kendim bilmezem hâmuş eder
Gün olur ki dopdolu meyhan eder aşkım benim

Gün olur erbâb-ı mey meclisini inkâr eder
Gün olur ehl-i dile meyhan eder aşkım benim

Gün olur dildâra vuslat olmağa zâr intizar
Gün olur zülf-i nigâra şan eder aşkım benim

Gün olur can vermeğe cânan içün râzı eder
Gün olur NESÎMÎ veş uryan eder aşkım benim

61

Demişim ben lebine lâl ile mercan demişim
Gör ne nutk ile acep cânıma cânan demişim

Demişim fâş-i dilim halk içinde ben dost
Yâr ile sırr-ı nihân arada pinhân demişim

Yârimin hilkatini bilmek içün dem-be-dem uş
Yüzüne ben dil ile sûret-i Rahman demişim

Bülbül kuds benim, sûret-i Rahman güldür
Gül yüzün sûretine tâze gülistan demişim

Kân-ı cevherdir anın lâ'li ve ben cevheriyim
Cevherin cevheri ben lâ'l ile mercan demişim

Hatt-u hâlin ne bilür vâiz-i beyhûde-sühan
Ben anın şerhine gör kaf ile Kur'an demişim

Şeb-i rûşen ki yüzün mûy ...., visal
Yüzüne o gece ben şem'-i şebistan demişim

Çün NESÎMÎ'yim anın göz-ü kaş-u kirpiğine
Merdüm-i kalb-şiken Rüstem destan demişim

62

Bülbülüm gülşende ben, gülzâra yokdur minnetim
Dostlar minnet Hüdâya hâre yokdur minnetim

Cân-ü diller vermişim dilber hayal-i hattına
Çün müyesser kıldı Hak, dildâra yokdur minnetim

Nideyim bend olmuşum zencir-i zülfün bendine
Mansûrum meydana geldim dâra yokdur minnetim

Tanrı hakkiyçün bugün baş eğmezem nâ-merde kim
Ben bana tek yâr olayım yâre yokdur minnetim

Vâhid oldum yâr ile yârım bugün minnet Hakka
Ey NESÎMÎ zerrece agyâra yokdur minnetim

63

Tâ yüzün gördüm nigârâ gamdan âzad olmuşum
Kulluğundan Pâdişahım hüsn ile yâd olmuşum

Gelmişim dîdârına tâ canımı kurban edem
Ey dudağın câna şirin, gör ne Ferhad olmuşum

Tâ cemâlin mushafından okudum "seb'almesan"
Seb-hânım, hâfızım, Kur'anda üstad olmuşum

Tâ Irak içinde bir muvahhid bulmadım
Âşık-ı Mısr'am, velî müştak-ı Bağdad olmuşum

Çün seni gördü NESÎMÎ dedi bâ-âvâz bülent
Aşk ile ben âşınâyım akl ile yâd olmuşum

64

Ey bana nâ-Hak diyenler, kandedir seni Yaradan
Gel getür isbatını kimdir bu şey'i yaradan

Gel bana söyle kimdir bu nutkundaki
Söyleyen, söyleten, işittiren her yâneden

Çünkü bu şehrin içinde mescid ü meyhâne var
Ehl-i Hak fark eylemez hiç mescidi meyhâneden

Zâhidâ, zühde bakup âşıka taan eyleme
Hiç kimesne ayırmadı menzili meyhaneden

Sofi sen seccadeyi, tesbihi al yürü mescide
İntizarız biz dahi dâvet gelür humhâneden

Ey NESÎMÎ onsekiz bin âlemin maksûdu Hak
Kim ki bu devrânı bilmez sür çıkar devrâneden

65

Hüdayâ, girü vasl ile cüdâ düşdüm nigârımdan
Felek hışm etti, ayırdı beni gül yüzlü yârımdan

Benim gönlümde bu idi senin yolunda ey dilber
Melâmet hırkasın geyüp çıkam nâmus-i ârımdan

Ne tâli' bana yâr oldu ne yârım gam-güsar oldu
Ne açıldı kara bahtım, ne güldüm gül-izârımdan

Senin meyl-i mahabbetin benim cânımda muhkemdir
Yayılmış cisme kan gibi çıkup gitmez damârımdan

Ölem bir gün, yatam bin yıl, tenim toprak ola küllî
Mahabbet kokusu gelür yel esdikçe mezârımdan

NESÎMÎ'nin yine âhı erişdi göklere vâhı
Sıkılma ey hûbların şâhı seher vaktında âhımdan

66 (*)

Gönül şâd ol melûl olma cihanın yoğ-u varından
Demi hoş gör çü âkılsen ne hâsıl intizarından

Bilürsen iki köprüdür bu dünya bahri ey âkıl
Nice şâh-u gedâlar geldi geçdi hep kenârından

Cihan bir pîrezendir kim nikâh olmuş nice hâna
Gel, ol ârif, gönül verme anın kavl-ü karârından

Hakîkat ilminin bahrin ne bilsin her tahâretsiz
Ki Cebrâil-emin uçmaz bu deryanın kenârından

Ne vardır yerde gökte cümlesi örtülüdür Hakdan
Bilürsen kim zuhûr etti Hüdânın "Kün" hitabından

NESÎMÎ'nin sözün ey dil işit gel can kulağıyla
Ki Hak sırrın ayân etmiş Ali'nin Zülfikarından

---

* *Bu gazele, XVII. yüzyıl yeniçeri saz şairlerinden Haliloğlu'nun olarak ta raslanmaktadır (Bk. Cahit Öztelli, Türk Dili, sayı 57; Sadettin Nüzhet Ergun, "Bektaşi-Kızılbaş-Alevî Şairleri ve Nefesleri", sayfa 114).*

67

Sana gönül vereliden bana dört nesne yâr oldu
Biri hasret, biri firkat, biri nâlân, biri efgan

Cemâl-i vasfın ey dilber bu dört nesneyle zeyn olmuş
Biri hasret, biri firkat, biri nâlân, biri efgan

Bu dört nesne sana mahsus, senin, her kimseye yoktur
Biri hüsnün, biri hulkun, biri cennet, biri rıdvan

Bu dört nesneleri tutsun seni her kim ki severse
Biri Tevrat, biri Zebûr, biri İncil, biri Fürkan

Bu dört hak Hak içün Yâ Rab ayırma yârimi benden
Biri Mekke, biri tekke, biri külhan, biri zindan

Bu dört derviş duâsından NESÎMÎ olmasun mahrûm
Biri hâlis, biri muhlis, biri mestan, biri hayran

68

Gel berü fehmeyle gör cisminde kimdir cân olan
Uş bu dilde söyleyen cân içre hem cânân olan

Bî-nişan cândır nefes kâmil kelâm-ı fazl-ı Hak
Al bu defterden sabak ey tâlib-i rahman olan

Her ne vardır sendedir sen senden iste Rabbını
Aşk-ı Subhan kendidir can şehrine sultan olan

Seyr-ile seyrân kılar yüzündeki ol pâdişah
Kendidir ki görünür ol bir zaman mihmân olan

Gör Muhammed mi'râcında Şâh-ı Merdân remzini
Dosta mahrem kim idi ol kapuda arslan olan

Her tabibe söyleme gel sen bu aşkın remzini
Lâ-cerem derd ehli candır derdine derman olan

Ârif isen gel berü dünyâyı ko didâra bak
Pâdişahtır kıyl-ü kalden kim geçüp uryan olan

Can konukdur billâh lütf-eyleyüp incitme gel
Lâ-cerem seyrân kılar bir gün ana mihman olan

Ehl-i nâtık Tanrı'sın irfânda buldu sıdk ile
İrmedi bu mâniye her bî-haber nâdan olan

Bir kemâl-i mârifet kesb-et olasın âşınâ
Hazret-i Hak'dan ayru değildir irfân olan

Derviş olan kimsenin her dâim "eyvallah" işi
Yedilür bir kıl ile hem sâhib-i erkân olan

Hükmü çokdur Hâlikın, ebsem NESÎMÎ urma dem
Akla sığmaz lâ-mekân bahrinde bî-pâyan olan

69

Gam değildir merhamet edersem yâr içün agyâre ben
Yer ederdim başım üstünde gül içün hâre ben

Acısı gitmez derunumdan benüm tâ haşredek
Hemdem olmadan ölürsem ol şeker güftâre ben

Eşk-i çeşmim rûyunu âlemlere fâş eyleyen
Yohsa sözümü ölsem etmezdim deyyâre ben

Yüzüme bir gün gülerse gül gibi bir yel eser
Bilmezem ki neyledim ol bî-vefâ dildâre ben

Dolaşırsın yel gibi her bî-vefânın zülfüne
Ey NESÎMÎ görmedim sencileyin âvare ben

70

Hem-dem olaldan bizimle sen gül-i nâzik beden
Ey lebi gonca gözüne olduk ağyârin diken

Lütfedüp ağyâra öpdürme elin Hâtem gibi
Kangı taş katıyse ursun başını ey sîm-ten

Bûstanda yok gelürmüş kaamet-i şimşâdına
Kanı varsa taşra çıksun bir kadem serv-ü çemen

Öldürürdü gam âşıkı ger bir nefes âh etse
Nâle mi kılsun benim rûhum yâ ölsün mü seven

Atlası çarhın NESÎMÎ çarha sûret vermedi
Yaraşdı .... şol altun benekli minten

71

Deldi bağrım bülbül-i bîçare nâlânın senin
Yohsa aldırdın mı sen de verd-i handânın senin

Bana benzersin behey bîçare ârâm etmeyüp
Subhadek bu halka rahat etmez efganın senin

Gülşeni külhane döndürdü o gül renk âteşin
Nâr-ı hicrandan mı halketti Hüdâ cânın senin

Ey felek bir yara açdın sîneme hiç çâre yok
Zehr ile âlûde olmuş tîg-i berrânın senin

Her zaman goncesi açılmadan eyler hazan
Dilerim Hak'tan yıkılsın kasr - u eyvânın senin

Çünki Seyyid NESÎMÎ dûr oldun visâl-i yârdan
Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânın senin *

72

Dil bina-yi Kibriyâdır yıkma gönlün kimsenin
Genc-i esrâr-ı Hüdâdır yıkma gönlün kimsenin

Dest-i Kudretle yapılmış sun'i Mevlâdır gönül
Milk-i aksâ, dil bekaadır yıkma gönlün kimsenin

Müminin gönlünü al eyle izzet ve hizmet et
Zira kim envâr-ı Hakdır yıkma gönlün kimsenin

Kalb-i mümin beyt-i Hakdır, hacc-ül ekber andadır
Secdegâh-ı Mustafadır yıkma gönlün kimsenin

Ey NESÎMÎ bil ki Hakkın kendi vahdethanesin
Cilvegâh-ı enbiyâdır, yıkma gönlün kimsenin

---

* *Bu şiirin üzerinde "İlâhi Muhayyer Makam" yazılıdır, ki bundan muhayyer makamında bestelendiği anlaşılıyor.*

73

Cân hüsnün şem'ine pervanedir bilmez misin
Dil aşk zencirine şükrânedir bilmez misin

Dedim dilber lebin öpsem devadır derdime
Dedi her bûsem bin kanedir bilmez misin

Dedim dilber lâ'l-lebin beni mest eyledi
Dedi her mestin yeri meyhanedir bilmez misin

Dedim dilber acep bu azaplar bendene
Dedi yâ .... merdânedir bilmez misin

NESÎMÎ'yi ta'n-eyleme yürü ey zâhid-i sofu
Pendini gûş eylemez divânedir bilmez misin

74

Mecâz-ı yâr, yâr olmaz hakîkî yâra aşk olsun
Değil efsâne beyhûde heman dîdâra aşk olsun

Beni abdâl edüp aşkın bırakdı baş açık böyle
Nideyin cür'adânı men, bin esrâra aşk olsun

Benî Mansur-veş zülfün diler kim eyleye berdâr
Heman bu müşkil içinde kurulmuş dâra aşk olsun

Cemâlin kâbedir gûyâ müselsel zülfün örtülmüş
Tavâf-ı hac ise oldu der-ü dîvâre aşk olsun

NESÎMÎ bunca yıllardır ki derdinden esîr oldu
Yanılup demedin bir gez behey âvâre aşk olsun

75

....

....

Bir can gördüm diri yiyor yılanı
Emanete hiyanet ettiği çün

Ay doğanda Hak yoluna seğirdir
Gün doğanda cüml-âlemi yürüdür
Bir can gördüm yediği kandır irindir
Akça faizini yediği için

Bu bir hayır öğüt, gel sen bunu tut
Şeytana uyarsan imanını sat
Bir kadın gördüm bir yüzü âdem, bir yüzü it
Erinden izinsiz el çocuğu emzirdiği çün

İsâ Peygamberin tahtında vezir
Hakkı nerde çağırsan orda hazır
Bir can gördüm yedi başlı bir hınzır
Yezid'e kuşağın çözdüğü için

NESÎMÎ'yem bu mânaya erilmez
Bu bir gizli sırdır, nâdâna denmez
Bir can gördüm derdine derman bulunmaz
Hakikat ehline yol verdiği çün

76

Ey gönül her bir vücuddan can umarsın ne acep
Bî-keremden lûtfile ihsan umarsın ne acep

Bî-basardan mânî-yi keşf-ü kemâl mârifet
Bî-haberden sohbet-i irfân umarsın ne acep

Her kayanın lâ'li olmaz her denizin gevheri
Her sedeften lü'lü-yi mercan umarsın ne acep

Dedi: nâ-mahrem ne bilsün evliyânın sırrını
Kâfirin kalbinde sen imân umarsın ne acep

Ey NESÎMÎ bî-vefâdan umma sen resm-i vefâ
Bî-vefâdan râh ile erkân umarsın ne acep

77

Ey atı Düldül, kulu Kanber, kılıcı Zülfikar
Ay-u gün, yıldız elinde saat-ü leyl-ü nehâr
Levh-i mahfuzda yazılmış Hâlik-i perverdigâr
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar"

Nokta-i nûr-i nübüvvettir Muhammed Mustafâ
Zâhir oldu on sekiz bin âleme nûr-ı dücâ
Çün kelâmullahı nâtıkdır Alyyelmurtazâ
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar"

"Lâ fetâ" bahrında gördüm suret-i ummânı il
Heybetinden dönerdi çarh-ı felekte Azrail
Bu mübarek ismi gökte yâdî kıldı Cebrâil
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar"

Ey NESÎMÎ dünye vü ukbâda şâhımdır Ali
Destigirim dem-be-dem püşt-ü penâhımdır Ali
Sahib-i levh-ü kalem feyz-i ilâhımdır Ali
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar"

78

Eğer îman deyüp küfrün verirse
Anın küfrüne münkir olma zinhar

Îman küfürdür .... içinde
Sanemler kulluğunda bağla zünnar

Sücûd eyle müdam didâra karşu
Âdem oldur ola makbul-i dîdâr

Mertebesiz Hakkı bulmak hem olmaz
Buyurdu böylece Ahmed-i Muhtar

Gerek bu yolda bir mürşid-i kâmil
Haberdâr ola her dertten haberdâr

Hakîm ola bu yolda reh-nümâlar
Tâlib oldur düşe bu yolda bîmâr

Bu şehr içinde hasta düşdü cânım
Tabib aşka verdi şerbet-i kâr

Yaturdum bunda gaflet uykusunda
Beni bir merd-i kâmil etti bîdâr

Uyandım aşkile açdım gözümü
Gözümden çünkü çıkdı gayri diyar

Alan Hak'dır veren Hak'dır cihanda
Yine kendidürür her işde ser-kâr

"Enelhak" söyleyeni görmedin mi
Kimin soydu, kimin çekdi berdâr

Budur infâkile enfas beyânı
Haberdâr ol haberdâr ol haberdâr

İki yüz altmış dört yıldan sonra
Bu nazmile bunu ettim ben izhâr

Yine bu hâki, bâdi, âbi, âteş
Kafesinde giriftârım giriftâr

Çü âkîl nârına düşdü NESÎMÎ
Açıldı nâr içinde bana gülzar

79

Perde altında kim oldu şems-i devrân âşikâr
Şîr-i Yezdandır gönül âhûsunu kıldı şikâr

Ol Aliyy-el Murtazâ kim gönlümüz maksûdudur
Sırrın izhâr etmek içün uş ademden oldu var

Evvel-ü âhir Ali'dir, zâhir-ü bâtın Ali
Bir güneşdir kim yüzüne urmadı gamdan gubâr

Uş hadîs-i Mustafâ'dır (lâ fetâ illâ Ali)
Hem Nebînin sözüdür (lâ seyfe illâ Zülfikar)

(Şehr-i ilmim ben, Ali'dir kapusu) dedi Resûl
Pes Ali bâbında yâr olmak gerekdir hâksar

Can-ü dilden ben NESÎMÎ medh okurum Şâh için
Netekim cânım bu cismim içre kılmışdır karar

80

Bir dahi görmek cemâlin gönlüm ey can arzular
Hasta-i derd-i firakın derd-i derman arzular

Ben seni arzuladım ey cân-ı cânânım n'ola
Teşne-i vaslın nigârâ âb-ı hayvan arzular

Vird-i tûtî gabgabı sîmin çevgân zülfün teli
Mürg-ı rûhum neyleyem ol gûy-ü çevgân arzular

Gönlümüz arzuladı ger vasl-ı cânânı n'ola
Kim yakındır arzusu derviş-ü sultan arzular

Gel sen ey can gör NESÎMÎ'nin hayal-i hâmını
Hâtırı derbend-i zindan hûri gılman arzular

81

Çünki bildin mü'minin kalbinde Beytullah var
Niçün izzet etmedin olarda kim Allah var

Gel enelhak defterinden al sabak ey zât-i pâk
Dem-be-dem bâtıl tasavvur etme Hakk-ullah var

Her ne var âlemde, var âdemden iste Hakkı sen
Olma İblis-i şakî, âdemde sırrullah var

Kimseyi tân etme ey dil sırr-ı Hakka vâkıf ol
Nûr-ı Hakdır cümle eşyâ, sanma gayrullah var

Kim ki mâmur eyledi vîrâne gönlün Hak içün
Âferin tahsin anın beytinde sırrullah var

Sofinin ger var ise dilinde zikr-i lâ-ilâh
Âşık-ı sâdıkların kalbinde illâllah var

Pehlivân-ı aşk olur nefsini fehm-eyleyen
Hem erenler meclisinde ana eyvallah var

Genc-i mahfîdir hakîkat ey NESÎMÎ söyleme
Ebsem ol fâş eyleme burada çok gümrâh var

82

Çarh elinden gözyaşı çağlar gelir, çağlar geçer
Bu aceb dünya imiş beyler gelür, beyler geçer

Müşkülüm benim budur yârdan ayrı düşmüşem
Görmezem gül yüzün aylar gelür, aylar geçer

Yârdan ayrı kimseye meyl etmemek içün güzel
Zülfü ucu gönlüm bağlar gelür, bağlar geçer

Ney gibi figan ederdim her gece tâ subhadek
Dilberin cevrin çeken ağlar gelür, ağlar geçer

Toz bulaşmasun deyü ebrûları her dem dilberin
Gözün çeşmeleri çağlar gelür, çağlar geçer

Gel NESÎMÎ kulunun haline bak, eyle nazar
Eşiğinde dem-be-dem ağlar gelür, ağlar geçer

83

Meşrebidir herkese yâran olur Bektaşiler
Kimse bilmez sırların, seyrân olur Bektaşiler

Sofrasında nân u nimet dopdolu şâm u seher
Varını sarf etmeğe merdan olur Bektaşiler

Öldüler ölmezden evvel, buldular Hakkı ayan
Zümre-i irfan içinde can olur Bektaşiler

Dest-i pîrden bir kadeh nûş ettiler bezm-i elest
Daima esrük gezüp mestan olur Bektaşiler

Hacı Bektaşı Veli'nin bendesi, efkendesi
Tekke-i aşkta bu gün mihman olur Bektaşiler

Tâc u pelh, tig, teber mürşide teslim oldular *
Ey NESÎMÎ, sînesi uryan olur Bektaşiler

84

Ay sıfâtın sûre-i Rahmana değmez mi, değer
Dost cemâlin kaf ile Kur'ana değmez mi, değer

Her saçın yüz Çin Maçin'dir .... iklimine
Hatt-u hâlin Rûm-u Hindistana değmez mi, değer

Leblerin la'l-i Bedahşan'a aynı emlâkdir
Dişlerin dür ile mercana değmez mi, değer

Tek fesahat et, diriltir bir sözün yüz mürdeyi
Her söz ağzında senin yüz cana değmez mi, değer

Tâ NESÎMÎ oldu kurban ol cemâlin âyına
Men NESÎMÎ sen şâha kurbana değmez mi, değer

85

Dediler yanağına lâl ile hamrâ dediler
Yüzünün pertevine nûr-ı mücellâ dediler

Dediler şûle-i îman saçının zulmetine
Anberîn sünbülüne anber-serâ dediler

Dem-i îsâ gibi nutkunda akar âb-ı hayat
Rûh-i kudsi lebine şekker-ü helva dediler

Düşeli senden irağ, oldu bu hâlim şedit
Gözlerim katresine gör nice deryâ dediler

Ne zîbâ sûret olursun .... sûretine
Ki sücût eylediler hüsnüne zîbâ dediler

* *Pelh-palh: doğrusu "palhank" olup anlamı (dizgin, ip) olmakla beraber Bektaşilerce kemer üstüne takılan bir taştır.*

Boyunu gördü senin Tûbâ bu hâlinde velî
Bu ne hırâman, bu ne serv-i dilâra dediler

Düşeli şem'ine yârin NESÎMÎ yanar imiş
Dahi pervâne gibi aşkına yana dediler

86

Ehl-i îmân işlerin şol demde inkâr ettiler
Çün NESÎMÎ'yi Halep şehrinde berdâr ettiler

Öyle kim cevr eyleyüp zulm ile hakkı basdılar
Ahsen-i takvimi gör kim nice inkâr ettiler

Müftüler fetvâ verüben hakkı bâtıl ettiler
Küfr edüp îmâna gelmez, gelmeğe âr ettiler

Hak bana emreyledi söyle deyüben söyledim
Sözlerim destan edüp âlemde destan ettiler

Bileyüben bıçakların çünkü cânıma kıydılar
Sağ iken ben âşıkı gör nice bîmâr ettiler

Soydular çıkardılar tenimden çün derimi
Yas edüp gökde melekler cümlesi zâr ettiler

Ey NESÎMÎ vâsıl oldun Hâlik-ı Rahmana sen
Cennet-ül me'vâyı buldun, yerin gülzâr ettiler *

87

Gözün aç gör gel ey tâlib
Ali'dir gördüğün yerler
Muhammed aşk ile derya
Ali'dir kısmet-i Mevlâ

* *Bu şiirde Bağdatlı Seyyit Nesîmî'nin "Enelhak = Ben Tanrıyım" sözü üzerine derisi yüzülerek öldürülmesi olayı anlatılmaktadır.*

Muhammed ilme kân oldu
Ali nutk-ı beyan oldu
Ana sırlar ayân oldu
Ali'dir Hâce-i Kanber

Ali'dir cümlenin canı
Muhammed'dir anın kânı
Hakîkatdir Ali şanı
Ali'dir yâr-ı Peygamber

Ne bilsin cahil-ü nâdan
Muhammed ya Ali kimdir
Muhammed sahib-i dindir
Ali'dir cümleye bihter

Ali evvel Ali âhir
Ali bâtın, Ali zâhir
Ali'dir nur ile enver
Ali'dir hâver-ü bâhter

Ali'dir çün başı her can
Ali'dir can ile cânan
Ali'dir erham ü rahman
Ali'dir cümleye rehber

Ali Subhan, Ali sultan
Ali cennet, Ali rıdvan
Ali dindir, Ali iman
Ali'dir sâkî-i kevser

Ali'dir ol veliyyullah
Ali'dir mazhar-ı ilâh
Ali'dir nûr-ı eyvallah
Münevverdir bu heft ahter

NESÎMÎ'nin dil-ü canı
Münevverdir Ali nûru
Ali vâli, Ali vâlâ
Ali server, Ali safder

88

Tavâf-u haccın ey dilber sevâbı gerçi âlâdır
Velî gönlün tavâf etmek bilesin andan âlâdır

Gönül Tûrunda ey can gel münâcat eyle Mûsa-veş
Ki anda görünen aynelyakîn nûr-i tecellâdır

Şolar kim âşık-ı dîdâr olupdur, cenneti netsün
Ki hûri-vü cennet-ü kevser kamu anlara revâdır

Kişi her ne kim görse ol olur fikr-ü zikri
Nitekim dilde Mecnunun dün-ü gün fikri Leylâdır

Gel ey Hak isteyen tâlip murâda ermek istersen
Gönülde istegil gönül makam-ı sırr-ı Mevlâdır

El ermez vaslına cânâ hayâlin gitmesin gözden
NESÎMÎ gönlü bir pâre anın ile tesellâdır

89

Mü'minin kalbi içinde çünkü Beytullahdır
Niçün izzet eylemezsin anda çün Allahdır

Ol makam ki Tanrınındır arşda okurlar anı
Mü'minin kalbidir ol kim taht-ı şâhinşahdır

İste gel bir ehl-i dili, ulu bilür Hak yolunu
Kim anın rûşen dilinde Hakka doğru râhdır

Yerde gökte her ne kim var dünya vü ukbâda hem
Cümlesinden bil ki yahşi bir dil-âgâhdır

Ey NESÎMÎ her kim ol dil kâbesin kıldı tavâf
Erdi maksud-u murâda vâsıl-ı dil-hâhdır

90

Nokta-i sırr-ı ilâhî "bâ-i bismillâh"dır
Kim ki bilmez bu sırrı ol müşrik-i gümrâhdır

Nâtık-ı ilm-elyakıyndir cümle eşye ey gönül
Bu cihetten Hak kitabı ....

Hem kıyam u hem kuûd u hem yemin ü hem şimâl
Her yanadan bakarım ol semte vech-ullahdır

Küntü kenzin sırrını âdemde kıldı âşikâr
Kim vücud-ı âdemi sırr-ı kelâm-ullahdır

Hâlik-ul Hayyin vücudu üstüvâdır arş ile
Hâdi-i ehl-i yakıyn tahkîk ile ol râhdır

Sırr-ı münzel-i ilâhî dilberin vechindedir
Sahib-i te'vil eder kim sûreti Allah'dır

Seyr eğer kılsan NESÎMÎ'nin vücudundan yakıyn
Bilesin Hakk-al yakıyn ne vechle âgâhdır

91

Hamdülillah kim bu gün merd-i Hüdâ meydânıdır
Seyyid-i evlâd-ı Haydar Mustafa meydânıdır

Nefsini katleyledi gitti aradan ikilik
"Lâhmike lâhmi" Alliyelmurtazâ meydânıdır

Zehrini sükker bilüp kahrını hergiz nûş eder
Server-i din ol Hasan hulkı riza meydânıdır

Mâden-i ilm-i velâyet ol Hüseyn-i pâk-i din
Yâni makbul-i şehid-i Kerbelâ meydânıdır

Kerbelâ içre kılupdur ehl-i dini yadigâr
Ol Hüseyn oğlu Ali Zeynel'âbâ meydânıdır

Ol Muhammed Bakır-u Câfer imâm-ı ehl-i din
Kâzımı sultan Ali, Musâ, Rizâ meydânıdır

Şah Takî vü bâ Nakî hem şâh-ı cümle evliyâ
Askerî kutb-ı velâyet rehnümâ meydânıdır

Hâricîye dem-be-dem vurun velâyet tigini
Ol Muhammed Mehdi-î sâhib-livâ meydânıdır

Ey NESÎMÎ geldi Düldül, çıkdı yine Zülfikar
Hamdülillah pâdişâh-ı evliyâ meydânıdır

92

Gel gönül şaz ol Muhammed Mustafa devrânıdır
Meşrebi şâh-ı velâyet Murtaza devrânıdır

Her tarafdan hikmet-ullah sırr-ı şâh oldu zuhûr
Hem Hasan şâh-u Hüseyn-i Kerbelâ devrânıdır

Tâlib ol Zeynel'abâya bak da ihlâs eyle
Câfer-i Sadık, Kâzım, Mûsa, Rizâ devrânıdır

Şâh Takî'den bâ Nâki'den Asker-î nûri ilâh
Mehdî-i sahib-zaman Âl-i Abâ devrânıdır

Zâhidin ref' oldu zahmeti kalmadı her giz demi
Lacerem sıdk-u safâ mihr-ü vefâ devrânıdır

Sohbeti irfâna sığmaz her hâzır-ı bî-hayâ
Bunda sığmaz nâşiler bu âşina devrândır

Geçdi hükmü, devr-i Merdan geldi geri
Ey NESÎMÎ secde kıl şâha evliyâ devrânıdır

93

Gönül verme cihana bî-vefâdır
Gönül vermek ana külli hatâdır

Buna can-ü dil ile rengine bak
Fenâdır bu cihan, sanma bekadır

Bekası vârimiş olsa cihanın
Kala şu kim Muhammed Mustafadır

Bunun hergiz bekasın bulmadılar
Şolar kim evliyâ vü enbiyâdır

Bunun zevk-ü sefâsı hep küdûret
Bunun rahatları cümle belâdır

Bunun şekkerleri ağûdan acı
Bunun gülmekleri cümle bükâdır

Kamu sermayesin verdi ziyâna
Bu dünyaya herkim âşinâdır

Zehi mâyup değil midir şu kimse
Ki dâim dünya içün müptelâdır

Cihânın çok bekası yok NESÎMÎ
Anı koyup Hak'a dönmek revâdır

94

Menim Şâhım Şah-ı Merdan Ali'dir
Erenler serveri gerçek velîdir

Severim aşkile hem âşıkı
Zira kim dinim imanım Ali'dir

Sever anı ne kim medhin versem
Münafık der ki düşmanım Ali'dir

Götürgil gönülden şekk-ü gümanı
Hak Çalap der ki arslanım Ali'dir

Ne gam doğmazsa şems-ü mah-ü kamer
Menim delil-ü burhânım Ali'dir

Muhammed gevherin mâdeni.....
Velâyet içre hem kânım Ali'dir

NESÎMÎ'yem Ali'yi medhederim
Menim bülbül, gülistanım Ali'dir

95

Dürr-i beyzâdır vücûdun Hak nişanı kandedir
Zâhir-ü Bâtın çü sensin pes kalanı kandedir

Lâ mekândır vücûd .... şehrinde uş
Ey ruhun (innâ hedeynâ) bu beyânı kandedir

Ki bunun nûruna İncil-ü Zebûr'un şerhidir
Dört kitabın mânası (seb'ül mesânî) kandedir

Tâ libas-ı nûr-ı Rahmânı ve (Tâhâ) geymedin
Bilmedi kimse seni kim hânümânı kandedir

Bulmuşum Hakkı ki miratıdır Fahr-i Cihan
Akla sığmaz bu hikâyet tercümânı kandedir

Âyet-i (Levlâk) oku vü nusha-i (Nûn vel-kalem)
Tâ sana mâlûm ola cân-ü cihânı kandedir

Sûretin (innâ hedeynâ) dır cemâlin (vedduhâ)
Mâni-i Allahuekber (kün fekâni) kandedir

Çün NESÎMÎ sırr-ı İbrahim ü Hâşim'dır bu gün
Ger sana vâsıl olupdur cism-ü cânı kandedir

96

Zâhidâ hor görme bizi ehl-i irfân bizdedir
Afv-edici Hak Taalâ, cümle isyân bizdedir

Aluruz abdesti her dem ederiz Hakka niyâz
Mü'miniz elhamdülillâh ehl-i islâm bizdedir

Ol Muhammed Mustafa'nın âşıkız cemâline
Katreden matlûbumuz yok bahr-i ummân bizdedir

Biz tarik-i Bektaşiyiz, zikrederiz Hakkı biz
Bizdedir Şâh-ı velâyet sırları hep bizdedir

Pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş Velî kuluyem NESÎMÎ
Etmeyiz cahile minnet âl-i Sultan bizdedir

97

"Men arefden" dem urursun, de bana Mevlâ nedir
Ahmed'e nâzil olan Kur'andaki mâna nedir

Üç oğulla dört ananın aslını ve fer'ini
Bilmeyen bilsün anı ki ondokuz baba nedir

Sırr-ı tevhidin rümûzun naklini ispat ile
Sofi gel benden sor anı lâ nedir illâ nedir

Özge bir kuştur bu vâiz, her dem ister uçmağı
Kendini bilmez dahi ol sûre-i Tûbâ nedir

Ger kelâmullah-ı nâtık okudunsa söyleyim
Kaf vel-Kur'an ile Yasin ü Tahâ nedir

Ey NESÎMÎ sırr-ı kelâmullaha mahrem olan
Tâ ebed bilür ki her ismin müsammâ nedir

98

Fâtihâ ümmülkitabın gösterir anası nedir
Seb'a dü harfinin hülâsası nedir

Dokuz ata yedi ana dört tabâyiden haber
Dü çıhar-ü penç-ü şeşin zevk binası nedir

Yedi gökdür, yedi yerdir, yedi deryâ, yedi hat
Yedi âyet, yedi mushaf, yed-i beyzâsı nedir

Üçyüz altmış altı menzil, kırk sekiz yerde makam
On iki burç kevheb çâr me'vâsı nedir

Sûre-i Kevser nedendir ne felekdir gerdişi
İki yetmiş yedi harfin on iki hassası nedir

Çehrenin şevkî nedendir, mihnetin kullâbi ne
Âşık-u mâşuk, nedimin aşkın esası nedir

(Küllü men aleyhâ) dedi çün sana Rabb-ı muîn
Ey NESÎMÎ ârifin kalbinde çırası nedir

99

Ey ağalar aşk odu dildârı tirtir titredir
Vâsıl olunca yârına agyârı tirtir titredir
Bir tabip ferdâya saldı hasta iken dil-i bîcâreyi
Dosta cîran olsa bîmârı tirtir titredir

Ey gönül dehr-î fenâyı sarf edüp uhrâyı bul
Geç hicazdan aç hakîkat perdesin mânayı bul
Leylâyı tahvil edüp Mecnun-veş Mevlâyı bul
Nûr-i aşkın mazharı dağları tirtir titredir

İslâmı zayıf olanlar cenk günü korkak olur
Dîni metin olana nûr-i şecâat verilür
Yüreğin pulat dahi olsa elinden ne gelür
Kalbi sâfi mümin olan küffârı tirtir titredir

NESÎMÎ'yi yüzdüler ol dönmedi Hak'dan velî
Şîrin'e Ferhad olanlar açdılar dağın yolu
Enelhak deyince Mansur, dediler âlem deli
Zâhir oldu sırr-ı Suphan dârı tirtir titredir

100

Bir kişinin sorma aslın, izzetinden bellidir
Meclis-i irfân olıcak hürmetinden bellidir

Hak Taâlâ ilm içinde çünkü "Simâhüm" dedi
Her kişinin bak yüzüne suretinden bellidir

Dervişin pîrini sormak dediler âdet değil
Ârifâne yek nazır kıl sîretinden bellidir

Âdemin kalbi mihenktir, bellidir belli beyan
Nitekim bîmar-ı aşkın illetinden bellidir

Ey NESÎMÎ gevheri nâdân eline vermegil
Gevheri sarraf ne bilsün kıymetinden bellidir

101

Kudret-i Haktan kemâlin, gel berü insanda gör
Âdem isen sen seni bil, zerre-i tâbanda gör

Gevher-i deryâ-yı aşkdan zâhir oldu her vücûd
Bu vücûdun katresini bahr ile ummânda gör

Nûr-ı Hakdır cümle eşyada tecelli eyleyen
Bilmek istersen bu sırrı ârif ol irfânda gör

Bunda bugün görmeyen elbet yarın görmez anı
Ger delil ister isen uş âyet-i Kur'anda gör

Sen dahi görmek dilersen ol cemâl-i dilberi
Ey NESÎMÎ ol cemâl-i kâmili insanda gör

102

Deldi şol gamzın sihâmı canıma kâr etti uş
Bunca firkat bana ey can çarh-ı gaddar etti uş

Çünkü şol mestâne aynın sâgarından içeli
Başıma çıktı humârı, gör ne hammâr etti uş

Söyledim dâim "Enelhak" zülfüne can düşeli
Tâ beni Mansur gibi zülfüne berdâr etti uş

Düştü çün "Ânestü nâren" ser tâ kadem
Mûsi'ye ol âteşi.....................envâr etti uş

Döktü çün yârin gamından bahr-ı bahreyn göz
Dişlerin aksin görelden dürr-i şehvâr etti uş

Hüsnüne baktıkça dâim okurum "İnnâfetah"
Levh-i mahfuzun Hak çü âşikâr etti uş

Sırrını fâş etme yârin ey NESÎMÎ ebsem ol
Niçün ol esrarı Hak âlemde esrar etti uş *

103

Eyâ mümin, ger istersen saadet
Özüne pîşe kıl dâim sınaat

Evvel tab-ı lâtif ve hülk-ı nîkî
İkinci hem kerem cûd-i sehâvet

Üçüncü olma hergiz vazifesiz
Biri Hak buyruğun dut kıl ibâdet

---

* *Divanında olmamakla birlikte bu gazelin Bağdatlı Nesîmî'nin olması düşünülebilir.*

Hoş ola mümin hem muvahit....
Ki ola anda hem bu üç hasâlet

Hayâdır birisi biri edepdir
Biri dahi budur havf-ı kıyâmet

Dahi üç nesne gönül ruşen eder
Hakîkat bil sen arzu-yi irâdet

Biri Mushaf, biri akar su derler
Bu iki nesneye baksan kifâyet

Üçüncü sun'i Hakdır hüsn-i zîba
Tasarrufsuz teferrüç kıl ferâgat

Dahi üç nesne gönlü gamkin eder
Kulak tut ki edem sana hikâyet

Yaman yoldaş, yaman komşu, bed-hûy
Yaman avrat siyasettir siyaset

Yakın cennet yüzün görmez bir âdem
Ki var canında anın üç alâmet

Biri kezzablığı birisi gıybet
Biri olmak bahîl-asılu adâvet

Gelir üç nesneden âzâde merdüm
Var etme özüne anı sınaat

Biri bühtan, biri lecc, kehkel etmek
Biri küstah olup kılmak zarâfet

NESÎMÎ sen yakın ehl-i nâzarsın
Bu üç nesneyi kıl kendine âdet

Biri lûtf-ü kerem hem hulk-ı nîkî
Biri hiç kimseye bakma hakaret

Bu sözler hoş nasihattir alana
Saâdettir velî aynı saâdet

104

Âlem yüzüne saldı ziya âl-i Muhammed
Dil kişverine verdi safâ âl-i Muhammed
Gaafil ne bilür, ehl bilür âl-i Muhammed

Ve salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Sad salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

Kemter kuluyum ben Ali'nin, ol şah-ı keremdir
Hasan başımın tacı, Hüseyin dîdemde nemdir
İmâm-ı Zeynel'abâ, Bâkır mihr-i haremdir

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

İmam-ı Câfer Sadık bir dahi irfân
İmam-ı Mûsa Kâzım gibi olmaya sultân
Cihan yüzünü görse derler yâ Şah-ı Horasan

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

İmam Takî gözlerime aynı ziyâdır
İmam-ı Nakî sâyesi ol mürg-ı Hümâdır
İmam Askerî derdimize aynı devâdır

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

Çün Mehdi zuhûr ede, nihân kalmaya perde
Hâricîleri kesse gerek tig-ü teberle
NESÎMÎ Resûl medhin okur şâm-u seherde

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

105

Tâlibin maksûdu hûdur, sâlikin seyrânı hû
Âşıkın mâşûku hûdur, ârifin irfânı hû

Sırr-ı cân ehline sorsan der ki hûdur lâmekân
Lâmekân ehline sor der lâmekânın kânı hû

Derdmend olan kişiye sorsalar der aslını
Aslı hûdur, faslı hûdur, derdinin dermanı hû

Âlemin levhi münevver doldu nûr-ı hû ile
Zikri hûdur, fikri hûdur, sırrı hûdur, şânı hû

Âşıkın sırrı ezelde bir olupdur hû ile
Bu makamımdır müselsel kim anın dîvânı hû

Bu NESÎMÎ bağrını yandırdı aşkın şevkına
Bir tükenmez derde düşdü nâle vü efgaanı hû

106

Dilberâ, dil senden özge dahi dilber istemez
Çün müyesser oldu vaslın gayrı dildâr istemez

Gönlüme aşkını kısmet çün müyesser etti Hak
Tâ ebed aşkından özge nesne zinhâr istemez

Ben kesildim mâsivallahtan bu gün ey müddei
Vâhid oldum yâr ile, âşık olan yâr istemez

Bu dil-i bîmârına sordum nedir derdine em
Dilberin lâ'linden ayrılma ki tîmâr istemez

Çün lebin âb-ı hayatıdır hayat-ı ömrümün
Bu NESÎMÎ senden özge leyse fi-d-dâr istemez

107

Ezelden pîr-i aşkın serveriyüz
Tarîk-i ehl-i fazlın rehberiyüz

Dedi çün Mustafa el-fakır fahrî
Hakîkat hânedan ferzendleriyüz

Ali'dir tevhid içre ayn-ı âlem
Bihamdillâh velâyet mazhariyüz

Hasan'dır mîrimiz meydân içinde
Hüseyn-i Kerbelânın çâkeriyüz

Ali Zeynel'abâ'nın başı içün
Ki yol içre Muhammed Bâkırîyüz

Ve ger münkir sorarsa söyle ey dil
Ki mezheb içre bizler Câferîyüz

İmam Kâzım Ali Musâ-er Rizanın
Buların cem'inin çâkeriyüz

Takî ve ba-Nakî hem Şah-ı Asker
Dem-i Mehd-i velâyet leşkeriyüz

Kalenderiz heman dîdâre karşu
Cihânın kaal-ü kîlinden beriyüz

NESÎMÎ'yem mevâlî Âl-i Haydar
Ali'nin Kanberinin Kanberiyüz

SÖZLÜK

Bu sözlük kısa olacaktır. Hurûfilik terimlerini açıklamak bu eserin konusu dışındadır. Biz bu terimleri sade bir açıklama ile yetindik.

A

abes : lüzumsuz, boş, saçma.
abdal : kendi varlığını ve aklını Tanrı'ya verip ondan mânevî bir varlık ve akıl alarak varlığını ve aklını tebdil eden, değiştiren gezici ve meczub derviş.
âbâ : babalar
âb : su
âfâk : bizden, nefsimizden dışarda olan şeyler, obje.
adâvet : düşmanlık.
adem : yokluk.
âgâh : her şeyden haberli olan, vâkıf.
ağu : zehir.
ağyâr : yabancılar.
ahad : tek olan, Tanrı.
ahd : zaman, söz vermek, yemin.
ahd-ü vefâ : söz vermek, verilen sözde durmak.
âheste : yavaş.
ahfâ : en gizli, çok gizli.
âhir : sonuncu, Tanrı'nın sıfatlarından.
Ahmed-i Muhtâr : Hz. Muhammed.
ahsen : en güzel.
ahsen-i takvim : tasavvufta en güzel olarak yaratılan insan, yüz.
ahter : yıldız.
âhû : ceylân.
âh-u zâr : ah, feryat ve ağlama.
akdem : en önce, en evvel.
akran : eş, benzer, emsal.
aksâ : son, nihayet, en son.

âl : evlât, soy, sülâle.
alel arş- istivâ : "arş üzerinde yerleşmişti, oturdu" bir ayetten.
Ali : Hz. Ali. On iki imâmın birincisi. Lâkabı Murtaza.
Âl-i abâ : Hz. Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyn.
Âl-i İmrân : İmrân evlâtları, Musa Peygamber'in soyu.
âlûde olmak : bulaşmak.
a'mâ : kör.
ana : ona.
anâsır : unsurlar.
anberîn : anber gibi kokan.
anber-i sârâ : halis anber, güzel kokulu anber.
andan : ondan, ondan sonra.
andelib : bülbül.
ânestü : yaklaştım. "Ben ateşe yaklaştım" bir âyetten.
anlar : onlar.
Arafat : Mekke'de kutsal bir dağ. Hac töreninde oraya çıkılır.
ârâm : dinlenme, istirahat.
ârif : ilâhî gerçeği ve sırları bilen kişi.
arsa : meydan.
arş : varlık, beden, tüm cisim.
arzîn : arzlar, yerler.
asfâ : en saf, en temiz.
Âsüman : gök.
âşinâ : bilen, tanıyan.
âşüfte : çılgınca seven, perişan.
atâ : hediye, Tanrı bahşişi.
âvaz : ses, bağırma.
avn : yardım.
ayân : âşikâr, belli.
âyetülkürsü : Bakara süresinin bir âyeti.
ayn : göz.
ayn-el-yakîn : Tanrı'yı gerçek olarak gözle görerek bilme.
ayyâr : hilekâr, düzenbaz.
âzâd : serbest, hür.
azm : kemik.

B

Bâb : kapı.
bâd : hava, rüzgâr.
bâde : şarap.

bahıl : tamahkâr, hasis.
bahr : deniz.
bahreyn : iki deniz.
bahşetmek : bağışlamak.
bâhter : garb, batı.
Bâkır : (Muhammed) 5. imam. bkz. on iki imam.
bâlâ : yüce, üstün.
balkımak : parlamak, şimşek gibi çakmak.
basar : görme.
basiret : olayların derinliğindeki hikmeti görme kabiliyeti.
başmak : ayağa giyilen hafif ayakkabı, yemeni.
baş oynatmak : başını feda etmek.
bâtıl : gerçek ve doğru olmayan.
bâtın : gizli, görünmeyen. Çoğu zaman zâhir ile kullanılır.
bay : zengin.
bed : kötü, fena.
Bedehşan : toprağından lâ'l, yakut gibi taşların çıkarıldığı bir şehir.
bed-hû : kötü huylu.
belî : evet.
bend : sed, duvar (su için)
bende : köle.
bend-olmak : bağlamak.
benefşe : menekşe.
berdâr etmek : asmak, idam etmek.
berî : uzaklaşmış.
ber- karar olmak : kararında durmak, sözünde durmak.
bes : kâfi, yeter.
beyân : bildirme, açıklama.
beyza : beyaz.
bezm : meclis, toplantı; edebî, tasavvufî sohbet meclisi.
bezirgân : tüccar.
bîdâr etmek : uyandırmak.
Bihamdillah : Allaha çok şükür.
bihter : daha iyi, en iyi.
bîhûde suhan : boş sözler söyleyen kimse.
bile : beraber.
bîmâr : hasta.
Bismillah : Tanrı adıyla.
Burç : sabit yıldızlar topluluğu.
burhan : delil, mucize, keramet.

bûy : koku.
bühtan : iftira.
bülend : yüksek.
büryan etmek : kızartmak, yakmak.
büthane : puthane.

C

Câfer-i Sadık : (İmam -) Hz. Ali torunlarından altıncı imam.
Câferî : Câfer Sadık mezhebine bağlı.
câm : şarap kadehi.
cânâ : ey can, ey sevgili.
cânân : sevgili, Tanrı.
canfeza : can artıran, insanın ruhuna dirilik veren.
cânib : taraf, yön, yan.
câvidan : ebedî.
cefâkeş : cefâ çeken.
cehd eylemek : gayret sarf etmek.
celle : yüce olsun, şereflensin.
celil : yüce, şerefli.
cemâl : yüz güzelliği, güzel yüz, mürşidin yüzü.
ceng-i sultanî : büyük savaş.
Cennet-i adn : sekiz cennetten biri.
Cennet-ül-me'vâ : sekiz cennetten biri.
cevr : cefa, eziyet.
cilvegâh : tecelli yeri.
cilve : tecelli, Tanrı'nın görünüşü.
cinân : cennetler.
civan : genç.
cûd : cömertlik.
cüdâ : ayrı.
cümle : herkes.
cünûn : delilik.
cür'a : şarap kadehinin dibinde kalan son yudum, yudum.
cürm : suç, günah.

Ç

çâker : hakir, köle, âciz.
Çalap : Tanrı.
çâr : dört.

çâr anâsır : dört unsur; su, hava, toprak, ateş.
çarh (çerh) : dünya.
çerağ : mum, çıra.
çeşme-i hayvan : âb-ı hayat kaynağı.
çevğan : Türklerin ve İranlıların bir oyununda kullandığı ucu eğri kıvrık değnek. Bununla vurdukları topa da gûy denir.
Çin Maçin : Çin ülkesi.
çün : çünkü, mademki, zaman.
çünkim : mademki.

D

dâdkâr : imdad eden, yardım eden.
dâr : darağacı, idam mahkûmlarını astıkları üç ayaklı sehpa.
darb : vuruş.
dâye : küçük çocukları terbiye eden, dadı.
delil : yol gösterici, belge, hüccet, ispat edici şey.
dem : nefes, zaman.
dem-be-dem : zaman zaman.
dem çekmek : içki içmek.
der : kapı.
derdment : dertli.
dergâh : şeyhlerin mânevî huzuru ve bulundukları yer.
derun : iç, insanın içi.
dest : el.
destgir : yardım için insanın elinden tutan kimse.
devr : içki meclisinde kadehin dolaştırılması.
devrân : zaman, devir.
deyyâr : yabancı, herhangi kimse, kilise sahibi, papas.
dîbâ : ipek kumaş.
dîdâr : yüz, çehre, Tanrı'nın, mürşidin yüzü, gören görünen.
dil : gönül.
dilârâ : gönül süsleyen, sevgili.
dilber : sevgili, güzel, tasavvufta mürşit.
dilber-i rânâ : mânevî güzelliği olan, mürşit, şeyh.
dilberâ : ey dilber, güzel.
dilcû : gönül alan güzel.
dildâr : sevgili, gönül tutan, gönle sahip olan.
dilhâh : gönlün istediği, arzuladığı şey.
dîv : şeytan, dev.
dîvâne : deli, ilâhî aşk delisi.

dolu : içi dolu şarap kadehi, mânevî şarapla dolu kadeh.
dört ana : anâsır-ı erbaa: hava, su, ateş, toprak.
dört kitap : dört kutsal kitap; Zebûr, Tevrat, İncil, Kuran.
dört tabâyi : hava, su, ateş, toprak.
dûd : duman.
dûr : uzak.
durman : durmayın, durmayınız.
dü : iki.
dücâ : karanlık.
Düldül : Hz. Ali'nin bindiği katır.
Düldül - süvâr : Düldül'e binen.
dün : gece.
dün-ü gün : gece gündüz.
dürr : inci.

E

ebrû : kaş.
ebkem : dilsiz.
Ebû Müslim (Ebâ Müslim) : Emevî devletini deviren Horasanlı meşhur Türk komutanı.
ebsem olmak : susmak.
ednâ : en alçak, en hakir.
efkende : düşkün, biçare.
efsûn : sihir, büyü, avsun.
eğin : omuz.
Ehl-i Beyt : Hz. Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyn ve onların soyundan gelenler.
ekber : en büyük.
elâ : ey.
Elest bezmi : Tanrının insanları yaratmadan, onların ruhlarını bir araya toplayıp hepsine birden: "Elest-ü bi rabbiküm" yani, "Ben sizin rabbiniz değil miyim" diye sorduğu toplantı. Ruhların verdiği cevap Kur'an'da şöyle: "Kalû belâ" yani, "Evet, dediler".
Elham Sûresi : Kur'an'da en baştaki sûre.
elif çekmek : bıçakla veya kızgın demirle başa veya göğse çizgi çizmek.
Elif Lâm Mim : Kur'an'ın ikinci sûresi olan Bakara sûresinin ilk âyetindeki harfler ve bunlarla başlar.
elvan : renkler. Elvan elvan: renk renk.
em : ilâç.
enfûs : insanın kendisi, nefs.

engûr : üzüm.
enhar : nehirler.
enver : parlak, en parlak, ışıklı, nurlu.
erbaîn : kırk sayısı, tarikatlarda kırk gün çile çekmek.
erenler : tarikat mensubları, dervişler.
erham : en merhametli.
erkân : usuller, kurallar, din kuralları.
esed : arslan.
Esedullah : Tanrının arslanı yani Hz. Ali.
Esed-ullah-il gaalib : her zaman galip olan Tanrının arslanı Hz. Ali.
esmâ : Tanrının sıfatları.
esrük : sarhoş.
eşk : gözyaşı.
ev ednâ : daha, en yakın (bir âyetten).
evhâ mâ yûhâ : kendisine vahy edileni vahy etti, söyledi (bir âyetten).
evlâ : en iyi.
evvel : ilk, Tanrının sıfatlarından.
eymen : sağ, sağ taraf.
eyvallah : her şeye razı olma, boyun eğme anlamında söz.
eyvân : kemerli yüksek bina, saray.
ez : -den. İsim hali.
ezhâr : çiçekler.

F

Fahr-ı Cihan : Hz. Muhammed.
fakr : yokluk, hiçlik, mânevî fakırlık.
fâriğ : bir şeyden vazgeçme.
fâş etmek : açığa vurmak.
Fâtiha : Kur'an'ın başındaki ilk sûre.
Fatma : Hz. Ali'nin zevcesi.
Fazl : fazilet, Fazlullah Hûrûfî.
fehm etmek : anlamak.
felek : dünya, gök, kâinat.
fer' : kökün aslı, teferruatı, dalları.
fert : tek, yegâne.
ferdâ : yarın, erte, ahiret.
ferzend : oğul.
fesâhat : bir dili doğru ve güzel konuşma.

fetvâ : müftünün verdiği yazılı hüküm.
feyz : bereket, mânevî lütf, ilerleme.
figan : feryat.
fi'il : iş.
firak : ayrılık.
firdevs : sekiz cennetten biri.
Fürkaan : Kur'an.

G

gaar : mağara.
gaddar : zalim.
gabgab : sevgilinin çenesinin altındaki kabarıklık.
gâhi : bazan.
gamgin : kederli, gamlı, tasalı.
gamgüsar : dert ortağı.
ganî : zengin, cömert.
gavvâs : dalgıç.
gayri : başka, diğer.
gazâ : din ve mânevî bir amaç uğruna savaş.
gedâ : dilenci, fakir.
genc : hazine.
gencîne : hazine.
ger : eğer (şart edatı).
gerden - keşân : serkeşler, âsiler.
gerdiş : dönüş, dünyanın dönüşü.
gevher : inci, mücevher.
gılman : cennetteki oğlanlar.
gıybet : dedikodu, başkasının arkasından söylemek.
giriftâr : tutulmuş, yakalanmış.
girizân : ağlayan.
gonce - leb : gonce dudaklı.
gubâr : toz.
gulâm : köle, oğlan.
gûne gûne : türlü türlü, çeşit çeşit.
güftâr : söz.
gülâb : gül suyu.
gül'izâr : gül suyu :
gülzâr : gül bahçesi.
gümrâh : yoldan çıkmış, sapmış kimse.
güman : zan, şüphe.
güvah : şahit.

H

habbât : habbeler, taneler.
habîb : sevgili.
Habîbullah : Tanrının sevgilisi Hz. Muhammed.
Hacc - ül - Ekber : ilk günü cumaya rastlayan hac.
hâce : hoca, üstat.
hadd : sınır, hudut.
hâdi : hidâyet eden, Tanrının sıfatlarından.
hâdim : hizmet eden, hizmetçi.
hafî : gizli.
hâk : toprak.
hakikat : gerçek mânevî ilim.
hakk - el - yakîn : Allah'da yok olarak, fânî olarak Allah'ı bilme.
haksâr : toz toprak.
hâl : yüzdeki benler, ben.
halef : bir kimsenin yerine ondan sonra gelen.
hâli : boş.
halife : şeyhin, mürşidin yerine geçen kimse.
Hâlik : yaratıcı Tanrı.
Hâlik - ul - Hay : diri olan Tanrı.
Halil İbrahim : Nemrud'un mancınıkla ateşe attığı peygamber.
Hallac-ı Mansur : "Enel Hak" yani "Ben Tanrıyım" dediği için Bağdat'da asılan mutasavvıf (10. yz.)
Hammâm : hamam.
hammâr : meyhaneci.
hamrâ : kırmızı.
hâmuş etmek : susturmak.
handân : güleç, neşeli.
hânedan : asil soy, asil aile, hükümdar soyu.
hânümân : ev bark, yer yurt.
hâr : diken.
harc etmek : harcamak, sarf etmek.
harem : haram; yabancının girmesi yasak olan yer.
hâricî : Hz. Ali düşmanı ve onu sevmeyen; Alevîlik dışında kalanlar.
hasalet : iyi huylar, meziyetler.
Hasan : Hz. Ali'nin büyük oğlu. Babasının ölümünden sonra yerine geçti.
has bahçe : hükümdarlara mahsus bahçe, özel bahçe.
hasbeten lillâh : sırf Allah rızası için, bir menfaat karşılığı olmaksızın.

Hasan-ül Askerî : Ali torunlarından on birinci imam. Adı Hasan, lâkabı Askerî.
hâss : hususi, özel.
hâssa : özellik.
haste : hasta, yaralı.
haste - dil : gönlü yaralı.
Hâşimî : Peygamberimizin sülâlesine mensup, o soydan olan.
hâtem : mühür, mühürlü yüzük.
Hâtem - ül - enbiyâ : peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammed.
hat : çizgi, yazı; genç delikanlıların yeni terleyen bıyıkları, sakalları.
Hatice : Hz. Muhammed'in zevcesi.
Havâric : Haricî'ler (bk. Hâricî).
hâver : şark, doğu.
havf : korku.
havz : havuz.
Hayber : Hz. Ali'nin fethettiği bir kale.
Haydar : Hz. Ali.
Hayy : diri, canlı olan, ölmeyecek olan, Allah.
hâzâ : bu, işte bu.
hecr : ayrılık.
heft : yedi sayısı.
hel - etâ : "Gelmedi mi" anlamında Kur'an'da bir âyetin baş harfi.
heme : bütün, hep, hepsi.
hem - sâye : birisiyle aynı gölgede bulunan kimse.
hergiz : asla.
her yâne : her yön.
hevâ : arzu, aşk, heves.
hey'et : şekil, vaziyet.
hınzır : domuz.
hırâmân : salınarak edâlı bir tarzda yürüyen.
Hızır : Âb-ı Hayat'ı bulup içen ve ölmezlik sırrına eren velî.
hicâb : örtü, perde, utanç.
hicr (hecr) : ayrılık.
hidâyet : doğru yola gitme, doğru yolu bulma.
hikmet : kimi Tanrısal işlerin insan aklı ermeyecek derin anlamlı sebebi.
hisse : ibret dersi.
hiyânet : hainlik.
hodbîn : kendisinden ve kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen kimse, bencil.

Hû : O. Tanrı. Kur'an'da da geçer.
hûb : güzel.
hûbân : güzeller.
hubb : sevgi.
Hudâ : Tanrı.
hulk : ahlâk.
hulle : bir çeşit cennet elbisesi.
hum : küp.
humâr : mahmurluk, içkinin verdiği baş ağrısı.
humhâne : meyhane.
hûr : cennetteki huri.
hurrem : mutlu, mesut, bahtiyar.
hurûf : harfler.
hurûş etmek : coşmak, taşmak.
hüccet : delil, senet, burhan.
Hüccet-üllah : Tanrı'nın delili.
hünkâr : padişah, hükümdar, sultan, din ulusu.
Hüseyin, Hüseyn : Ali'nin küçük oğlu. Kerbelâ'da şehit olmuştur.
Hüseynî : Hz. Hüseyn'e bağlı olanlar.
hüsn : güzellik.
Hüvel - bâkî : bâkî ve ebedî olan o'dur (Tanrı).
Hüvel - el - Hayy - ül - lezî : "o diridir; ki o..." Kur'an'dan.

I — İ

ıstılah : terim.
İbrahim : İbrahim Peygamber.
içre : içinde.
iftâ : fetvâ verme.
ihsân : iyilik ve lütufta bulunma.
ihlâs : niyet ve kalb doğruluğu. Kulhuvellahü ahad, diye başlayan sûrenin adı.
ihtiyâr : irade.
iki nokta, üç harf : Arapça yazıya göre Ali.
iklim : memleket, ülke, mânevî ülke.
ikrar : mürşidi kabul ve tasdik; mürşide teslim olmada verilen söz.
il : memleket.
illet : sebep, hastalık.
ilm - el - yakîn : Tanrısal bilgi ile bilme.

İlyâs : ebedilik sırrına ermiş (Hızır gibi) velî. Denizlere hükmettiğine inanılır.
İmâm Nakî : Ali'nin torunlarından onuncu imam. Adı Ali, lâkabı Nakî.
imdi : şimdi, o halde.
İmrân : Mûsa'nın kabilesi, soyu sopu.
inâyet : lütf, ihsan, iyilik.
İncil : İsâ'ya gönderilen kitap.
İnnâ fetehnâ leke : "Biz senin için açtık" anlamında bir âyet.
İnnâ hedeynâ : "Biz hidâyet ettik" anlamında bir âyetten alınmış iki kelime.
ins : insan.
intizar : bekleme; kargış.
in - ü - ân : bu, şu, şu bu, dünya malı, dünyaya ait maddî ve mânevî her şey.
irâdet : istemek, irade.
İskender : Makedonyalı Büyük İskender ya da iki boynuzu olan İskender-i Zülkarneyn.
istivâ : müsavi olma, kaplama, ihtiva etme.
izâr : yanak.
izhâr : göstermek, meydana çıkarmak.

K

Kaaf Dağı : Masallarda geçen efsanevî bir dağ.
Kaaf ve - l - Kur'an : Kaaf sûresinin ilk kelimeleri.
kaaim : ayakta duran, namazda kıyam eden, sözünde duran.
kaal : söz.
kaalü Belâ : bk. Elestü.
kaamet : boy bos.
kaabe kavseyn : Mirac gecesinde Hz. Muhammed'in Tanrı'ya olan yakınlık derecesi.
kaçan : ne zaman, nasıl?
kadd : insan boyu.
kadem : ayak.
kadîm : eski, ezelî.
kadr : kıymet.
kaf : kalın k harfi.
kaf ile nûn : k ve n harflerinden meydana gelen ve kün diye okunan ve "ol, vücuda gel" anlamına gelen Tanrı emri. Tanrı kâinatı bu emirle "Ol" diyerek yarattı.

kalb-i selim : Tanrı sevgisinden başka bütün zevklerden arınmış kalb.
kalb - şiken : kalb kıran.
kalender : her türlü gösterişten sıyrılmış, kendini kınandırmak için kaşlarını, kirpiklerini tıraş eden tarikat eri.
kal olmak : erimek.
kâmil : mânevî yolda tekâmül edip erişen, Allah'da fâni olan ve irşada memur olan zat.
kamu : bütün, hep.
kân : yakut, elmas gibi değerli taşların çıkarıldığı yer, ocak.
Kanber : Hz. Ali'nin yanından ayrılmayan kölesi.
kande : nerede? Nereye?
kandil : bir Alevî efsanesi. Tanrı tarafından sorulan: "Sen kimsin? Ben kimim?" sorusuna cevap vermesi için yardım eden gökte yanmakta olan yarısı yeşil, yarısı ak kandil. Bu kandil Muhammed'le Ali'nin nuru imiş.
kan etmek : cinayet işlemek, adam öldürmek.
kangı : hangi?
kani : hani?
kâr : iş.
kârban : kervan.
kasr : köşk.
kâşif : keşf eden, açan, örtüyü kaldıran.
kat : yan, huzur.
katl etmek : öldürmek.
katre : damla.
kattâl : çok düşman öldüren, katl eden.
kavl ü karar : söz verme.
kelâmüllah : Tanrı'nın kelâmı, sözü.
kelb : köpek.
Kelîm : konuşan. Peygamber Mûsâ'ya da Mûsâ-yı Kelîm denir.
Kelîmullah : Tanrı ile konuşan Mûsâ Peygamber.
kelle : baş.
kemâl : olgunluk, kâmillik.
kemhâ : ipek, atlas.
kemter : en kötü, âciz, zavallı.
Ken'an ili : Filistin.
Kerbelâ : Hz. Hüseyn'in şehit edildiği yer, şehir.
kerem : lütf, iyilik.
kesb - etmek : kazanmak.
kevn ü mekân : kâinat, her iki dünya.

kevser : cennette bir ırmak.
kezzâb : çok yalan söyleyen.
kıblegâh : namazda yüzümüzü döndüğümüz yön.
kıyl-ü kaal : dedikodu, mânevî ilim dışındaki dünya âlemleri.
kibr : büyüklük.
kibriyâ : büyük ve yüce Allah.
kimesne : kimse.
kişver : ülke, memleket.
kırklar : Hz. Peygamber zamanında en yüksek mânevî mertebede olan kırk kişi. Efsanevî bir de hikâyesi vardır.
kırk sekiz makam : Hurûfîlere göre insanın elinde ve ayağında on dört mafsal vardır. Parmak ve tırnaklarla kırk sekiz eder. El ve ayak ayaları ile elli olur. Öbür tarafı da elli, toplamı yüz olur ki, ebced hesabında kaf harfine eşittir. Kur'an'ın 50. sûresi de kaf sûresidir ve bu harfle başlar. Böylece kaf insan olur.
Kirâmen kâtibîn : sevab ve günâh yazan melekler.
Kuddûs : Tanrı isimlerinden.
kûh : dağ.
Kul : Kulhuvallahu Ahad (de ki o, tek ve yegâne Tanrı'dır) ihlâs sûresinin ilk âyeti.
kullâb : çengel.
Kureyşî : Kureyş kabilesine mensup olan.
Kutub : evliyaların en büyüğü.
kûy : köy, sevgilinin bulunduğu yer, kasaba.
kübrâ : büyük.
küdûret : kederlilik, gamlı olma, tozlu.
küffâr : kâfirler.
küllî : bütün, tamamiyle.
küllü men aleyhâ fân : dünya üzerinde olan her şey fânidir, demek.
künbed : kubbe.
kün, fekân : "Allah, ol, dedi, o da oldu" anlamında Kur'an'da iki kelime.
küntü kenzen : "Ben bir hazine idim" bir hadis-i kutsînin başı.

L

lâ adet : sayısız.
lâ-cerem : şüphesiz, mutlaka.
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar : Ali gibi yiğit, Zülfikar gibi kılıç olamaz. Peygamber'in Ali için söylediği övücü söz.

lâhm : et.
lâhmüke lâhmü : "Senin etin benim etimdir" anlamında. Muhammed, Ali'ye söylemiştir.
Lâ ilâhe illah : ilâh yoktur, ancak Allah vardır, anlamında.
lâ'l : kırmızı kıymetli bir taş; sevgilinin dudağı.
lâle : kıpkırmızı olmuş demir.
lâ mekân : mekânı, yeri olmayan.
lâyemût : ölmez, ölmez Tanrı.
leb : dudak.
lecc : husumette inatçılık.
lem yekûn lehû küfüven ahad : hiç bir kimse ona eş olamaz.
lem yezid : doğurmadı anlamında ihlâs sûresinde geçer.
lem yezel : sonu gelmez, zail olmaz.
leşker : asker
levendâne : yiğitçe.
Levh-i Mahfûz : Allah'ın insanları yaratmadan önce, onların başına gelecekleri ve her şeyi yazmış olduğu levha.
Levlâk : sen olmasaydın gökleri yaratmazdım, anlamında bir hadis.
leyl : gece.
leyle : bir gece.
leyle-i esrâ : Peygamber'in geceleyin Mekke'den Kudüs'e gitmesi.
leyse fi-d-dâr : evde kimse yok.
lika : Tanrı'nın yüzü.
livâ : sancak, bayrak.
lü'lü : inci.

M

mâden : kıymetli bir şeyin çıktığı yer, ocak, menbağ.
mâh : ay, güzel yüz, en üstün kimse.
mahbûb : sevgili, Allah.
mahfî : gizli.
mahlâs : şairlerin şiirlerinde asıl adları yerine takma adı.
maksad-ı aksâ : en son amaç.
mânî : anlam, mânâ.
Mansûr (Hallac) : onuncu yüzyılda vahdet-i vücut felsefesinde çok ileri gittiği için ve "Enel Hak" ben Allah'ım, dediği için asılan büyük mutasavvuf.
mâr : yılan.
mârifet : Tanrı yolunda mânevî bilgi sahibi olma.

Mâsivallah : Tanrı'dan başka her şey.
matlûb : istenen, aranan şey.
mâ'yûb : ayıplanan.
mazhar : bir şeyin zuhur ettiği, göründüğü yer. Büyük şerefe eren.
meânî : anlamlar, mânalar.
mecaz : gerçek olmayan.
mecnûn : deli.
medâr : güvenilecek, dayanılacak şey, üstünde dolaşılacak şey.
medet : aman, yetişin?
medet : yardım, imdat.
mehâbet : heybet.
Mehdî : dünyanın sonunda ortaya çıkacak kimse. On dördüncü imam Muhammed Mehdî (bk. on iki imam).
melâik : melekler.
melâmet : rezillik, rüsvaylık. Dervişin kendini kınaması, herkesin kendisini kınaması için kötü işler yapması.
melül : kederli, üzüntülü.
mel'un : lânetlenmiş.
men aref : kim ki bildi, anlamında, nefsini bilen Allah'ını da bilir, anlamındaki hadisin başı.
menzil : konak, merhale, tarikatte mertebe.
merd : erkek, nefsine er.
merdan : erkekler, nefsine hâkim olanlar.
merdût : red edilmiş olan.
merdüm : adam, insan, gözbebeği.
Mervân : Yezit'ten sonra hükümdar olan Alevî'lik düşmanı kişi.
mesâhif : mushaflar, Kur'an.
Mesih : Hz. İsâ.
meşreb : huy, ahlâk, tutulan yol.
me'vâ : sığınacak yer, yuva.
mevc : dalga.
mevâlî : yüksek rütbeli bilginler, köleler.
mevlâ : efendi, kölenin sahibi.
mevzun : vezinli, ölçülü, düzgün.
mey : şarap.
mezheb : gidilen, tutulan yol, din yolu, mânevî yol.
mihenk : altının ayarını belli eden taş.
mihmân : misafir, konuk.
mihr : güneş, sevgi.
mihrab : camilerdeki namaz kılarken imamın önünde durduğu oyuk yer.

milket : memleket, diyar, vatan.
minnâ : bizden.
mîr : bay, efendi, reis, emîr.
mirac : Muhammed'in Allah katına yükselmesi.
mûcizat : mucizeler.
Muhammed Bâkır : İmam Zeynelabidin'in oğlu, 5. imam (bk. 12 imam).
Muhammed Mehdî : bk. Mehdî.
Muhammed Takî : dokuzuncu imam. Lâkabı Takî.
muhib : bir tarikate karşı sevgi duyan.
muîn : yardımcı.
Murtaza : Hz. Ali'nin lâkabı.
Mûsâ Kâzım : 7. imam.
musaffâ : tasfiye edilmiş, temiz.
Mûsâ : Musa Peygamber.
muvahhid : Tanrı'nın birliğine inanan.
mûy : kıl, saç.
mübtelâ : bir şeye tutulan, o şeyin belâsına uğrayan.
mücellâ : cilâlı, parlak.
mücerred : soyulmuş, tecrit edilmiş, yalın.
müctebâ : seçilmiş, seçgin, Hz. Muhammed.
müdâm : devamlı olarak, daima, her vakıt.
müddeî : Alevî'liğin doğru inanış olmadığını ileri sürenler. Harici'ler, kızılbaşlık, Alevîlik dışında kalanlar.
mühdî : hediye eden.
mükerrem : muhterem, şerefli, aziz, sayın.
mümin : iman eden, şiirle Alevî - Bektaşi olan kimse.
mü'minîn : iman edenler, Alevî - Bektaşi tarikatinde olanlar.
mümkinât : olabilen, imkân dahilinde bulunan şeyler.
münâcât : Allah'ı övmek ve mânevî kurtuluşa kavuşmak için divan şairlerinin yazdıkları kasideler.
münâcât eylemek : Tanrıya yalvarmak.
münâfık : Alevîlik inanışı dışında olup, onlara saldıran kimse. İnsanlar arasına fitne, fesat sokan kişi.
münevver : nurlu, ışıklı, aydın.
münkir : gerçeği, mürşidi veya Tanrı'yı inkâr eden, kabul etmeyan.
münzel : gökten indirilmiş.
müntehi : son.
mürde : ölmüş, ölü.
mürg : kuş.

Mürg-ı Hümâ : Devlet kuşu.
mürit : tasavvufta iradesini Tanrı'ya teslim etmiş, tarikate girmiş, sülûke, mânevî yolculuğa başlamış kimse.
mürşit : dervişleri ilâhî gerçek yolunda uyandıran, doğru yola sokan ermiş adam.
mürüvvet : insanlık, mertlik, cömertlik, iyilik severlik.
müsemmâ : isimlendirilmiş.
müselman : müslüman.
müselsel : zencire vurulmuş, birbirini izleyen, kıvrım kıvrım.
müstağrak olmak : gömülmek.
müşk : misk.
müşf efşâ : misk saçan.
müşrik : Tanrı'dan başka bir Tanrı kabul eden.
müyesser : nasib, kısmet, kolaylaşmış şey.

N

nâdan : bilmeyen, cahil; hakikat sırrını bilmeyen, tarikat dışında kalan.
nâ-hak : Allahsız, haksız, boş.
nâ-halef : soysuz, alçak.
naîm : cennet
nakd : gümüş para, elde hazır bulunan para.
nakkaş : ressam, Tanrı sıfatlarından.
nakş : nakış, resim, yaratık, insan.
nâle : inilti.
nâmerd : alçak, insana kara gününde yardım etmeyen.
nân : ekmek.
nâr : ateş.
nâşi : yabancı, tarikat dışında kalanlar.
nâtık : konuşan.
nazargâh : bir kimsenin baktığı yer veya mürşidin himmetle baktığı kimse.
nebî : Tanrı'dan haber getiren peygamber.
nefes : soluk, Bektaşi şiirleri genel adı.
ne hâsıl : ne çıkar?
nem : ıslaklık, yaş, gözyaşı.
nerdüban : merdiven.
nesne : şey, eşya.
nesrin : yaban gülü.
ne vechile? : ne suretle, ne şekilde?

nigâr : sevgili.
nihan : gizli.
nikî : iyilik.
nimten : gömlek.
niyaz : niyaz Tanrı sevgililerinin vasfıdır, Tanrı âşıklarının vasfıdır. Nâz ehli olanlar, Tanrı'ya çeşitli sözler söylerler. Görünüşe göre kötü söz ve hareketlerde bulunabilirler. "Tanrı, bir kulunu severse, suç ona zarar vermez" hadisi bu inancın dayanağıdır.
nize : mızrak.
nûn ve-l-kalem : Kur'an'da bir sûrenin ilk iki harfi.
nûrân : nurlu, parlak.
nusret : muzafferiyet, üstün gelme.
nûş etmek : içmek.
nutk : söz, kâmilin, Tanrı'nın sözü.
nübüvvet : nebîlik, peygamberlik.
nusha : suret, kopya, muska.
nüzûl : inme.

O — Ö

od : ateş.
ol : o.
olar : onlar.
olaldan : olalıdan beri.
On iki imam : Hz. Muhammed ölmeden önce yerine Ali'yi imam olarak vasiyet etmiş, Ali'den sonra onun yerine oğlu Hasan, sırası ile Hasan'ın kardeşi Hüseyin, oğlu Ali, Muhammed Bâkır, Cafer Sadık, Musâ Kâzım, Ali Riza, Muhammed Cevad, Ali Hâdi, Hasan Askerî, Muhammed Mehdî imam olmuşlardır. Halifelik bunların hakkı olduğundan halifelerin zoria bu makamı ele geçirdikleri söylenir. Şiî, Alevî ve Bektaşier Ali ve soyundan gelenlere büyük bir sevgi ve saygı duyarlar.
on sekiz bin âlem : bütün kâinat.
öz : kendi, nefs, zat.
özge : başka.

P

palhenk : dervişlerce, kalbin Tanrı'ya bağlanmasına sebeb olan şey anlamına gelir. Bektaşilerde kemer üstüne takılan ve Balım Taşı denen on iki köşeli bir taştır.
pây : ayak.

pâyân : son.
penâh : sığınma, sığınacak yer.
pend : nasihat.
pertev : ışık.
perhiz etmek : kötü şeyler yapmamak.
pervâne : mumun alevi etrafında dönen, uçuşan küçük kelebekler.
perverdigâr : besleyen Tanrı.
pes : o halde, öyleyse.
peykân : okun ucundaki demir, temren.
peymân : yemin, and.
pîr : tarikat kurucusu.
pîre - zen : kocakarı.
pîşvâ : önder, rehber.
püşt : arka, dayanak.

R

Rabbânî : Allah'a ait, İlâhî.
Rabbenâ lenâ nûrinâ : Yârabbi, bizim için nurumuzu tamamla, noksan bırakma.
râh : yol.
Rahmân : acıyan, esirgeyen, koruyan; Tanrı adlarındandır.
Rahmeten li-l-âlemîn : âlemlere rahmet olarak (Muhammed hakkında Tanrı'nın iltifatı), Kur'an'dan.
raht : eyer takımı; insanın üstündeki her şey.
rakîb : dervişin alçak yanını gözetleyen, onun kötülüğünü isteyen.
recîm : taşlama.
ref olmak : kalkmak, kaldırılmak.
reften : gitmek.
rehber : yol gösterici.
reh-nümâ : yol gösterici.
remîm : çürümüş.
remz, remiz : işaret, senbol.
resm : dışgörünüş, fânî olan şeyler.
resm : huy, ahlâk, tarz, usûl.
resm : tasavvufta dış görünüşler, mevki, makam gibi şeyler.
resûl : elçi, Tanrı elçisi, peygamber.
revâ : câiz, lüzumlu, icabeden.
revnak : parlaklık.
Rıdvan : Tanrı razılığı; cennet kapıcısı.

riyâ : iki yüzlülük.
Ruh - ül - kudus : kutsal ruh; Cebrail.
rümûz : işaretler, senboller, gizli sırlar.
rûy : yüz, çehre.
rûz : gündüz.
rûzigâr : zaman.
Rüstem : İran mitolojisinde çok kuvvetli bir savaşçı, pehlivan.

S

sabak : ders.
sâcit : secde eden.
sâdât : seyyitler.
safâ : iç temizliği, mânevî zevk.
safder : düşman saflarını yaran, yırtan.
sâgar : şarap kadehi.
sahib - kıran : iki uğurlu yıldızın uğurlu bir burçta birleştikleri saatte doğan mutlu, talihli, yüksek mevki sahibi.
sahib zaman : zamanın sahibi: Mehdî; on iki imam (buna bak.)
sâkî : şarap dağıtan.
sâkîyâ : ey sâkî.
salâvât : Hz. Muhammed'in adı anıldığı zaman (Allahümme salli alâ Muhammed) demek.
sâlik : bir tarikate giren kimse.
Salli alâ Seyyidinâ Muhammed : Efendimiz Muhammed'e selâm ve sevgiler olsun, demektir.
samed : dâim, ebedî, yüce. Kimseye muhtaç olmayan.
sanem : put, güzel sevgili.
satr : satır, yazı satırı.
sayd : av.
sâye : gölge.
seb'hân : yedi makamla kuran okuyan.
seb'ul - mesânî : yedi âyetten meydana gelen ve Kur'an'ın ilk sûresini teşkil eden Fâtiha sûresi.
secdegâh : secde edilen yer.
seddetmek : kapatmak.
sefer : yolculuk, seyahat.
sehâ : cömertlik.
sekaahüm : onlara su verdi, onları suladı (bir âyetten).
sem' : işitme, mecazen kulak.
semâvât : semalar, gökler.

semme vechullah : nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır (bir âyetin iki kelimesi).
sencileyin : senin gibi.
ser : baş.
sarbân : deveci.
serbeser : baştan başa.
serçeşme : reis, başkan.
serefrâz : baş çeken, reis, başkan.
server : reis, başkan.
serv-i revân : yürüyen servi, sevgili.
settâr : örtücü, günâhları örten Allah.
seyf : kılıç.
seyrân : mânevî âlemde gezip dolaşma.
seyyit : efendi, bay; Muhammed'in soyundan gelenler.
Seyyit Battal : Bizanslılara karşı savaşlarıyla ün salmış Malatyalı Türk kahramanın adı.
sıdk : sadakat.
sıfât : Tanrı'nın zatından başka olan sıfatları.
sınâat : sanatkârlık, yapmak.
sıratülmustakim : ahirette üzerinden geçilecek kıldan ince, kılıçtan keskin olduğuna inanılan köprü. Tasavvufta doğru yol, Müslümanlık. İfrat ve tefriti olmayan İslâm dini. Kur'an'da birinci sûrede geçer.
sırdâr : sır tutan, sır saklayan, sırdaş.
sihâm : oklar.
sihrî : sihirli, sihir gibi, büyüleyici.
sîm : gümüş.
simâhum : simaları, yüzleri.
sîm - ten : gümüş gibi ak vücutlu.
sîret : ahlâk.
sormak : emmek.
subh : sabah.
suğrâ : küçük.
suhan : söz.
sun' : sanat, iş, yaratma.
sûre : Kur'an'daki âyetlerden mürekkeb bir bölüm.
sûret : dış görünüş; yüz, çehre.
sûsen : bir çiçek.
sûzân : yakıcı, yanıcı.
Sübhân : Tanrı.
sücût : secde.
sükker : şeker.

Ş

şâdmân : sevinçli, neşeli.
Şah-ı Horasan : Hacı Bektaş Velî.
Şah-ı Merdân : Hz. Ali.
Şah-ı Velâyet : Hz. Ali.
şahinşah : şahlar şahı.
şakî : kötü huylu, fena yaradılışlı.
şâm : akşam.
şar : şehir.
şâtır : mânevi yolda yürüyen âşık.
şâzân : sevinçli, şâdan.
şeb : gece.
şebistan : yatak odası, gece ibadeti yapılan yer.
şefî-ül müznibîn : günahların şefaatçısı; Muhammed.
Şehâ : ey şah.
şehbâz (şahbâz) : yiğit, gözü pek, yürekli kişi.
şehriyâr : hükümdar, sultan.
şehvâr : şahlara yakışacak derecede.
şeker - güftâr : sözü şeker gibi tatlı olan.
şekk : şüphe.
şekker : şeker.
şem' : mum, ışık.
şems : güneş.
şerh eylemek : anlaşılması güç bir sözü, bir metni açıklamak.
şeriat : din kuralları.
şeş cihet : altı yön; alt, üst, sağ, sol, ön, arka.
şeydâ : deli, çılgın, âşık.
şikâr : av.
şimşâd : şimşir ağacı; sevgilinin boyu.
şîr : aslan.
şol : şu.
şûh : çapkın, edâlı, serbest tavırlı.
şûle : alev, ışık.
şühûd : gözle gören.
şükûfe : çiçek.

T

tâat : ibadet, Tanrı'nın emirlerini yerine getirme.
tâbân : parlayan, parlak.
taç : tarikat başlığı.
Tâhâ : bir sûre.

tahâretsiz : temiz olmayan, cünüb.
tahkîk : Tanrı'nın gerçek varlığı konusundaki bilgi.
tahsin : aferin.
taht-ı revân : kölelerin omuzlarında götürdüğü padişah tahtı.
takarreb : yaklaş.
takvîm : eğri bir şeyi doğrultma.
tâlib : tarikate girmek isteyen kimse.
ta'n eylemek : kınamak, ayıplamak.
taravet : tazelik.
tarîkat : Tanrı'ya ulaşmak isteği ile tutulan yol; tasavvuf yolu.
tarîk : yol.
teber : dervişlerin kullandığı balta.
teberrâ : Ali'yi sevmeyenlerden uzak durma.
tebbet : kurusun (bir âyetten).
tecellâ : tecelli, görünme, belirme (Tanrı için).
tecellî : Tanrı'nın görünüşü.
teferrüç kılmak : gezip sıkıntıdan kurtulma.
tiğ : kılıç.
tehî : boş.
te'lif : (burada) iftira anlamında.
tenzil : Kur'an'ı indirme.
terahhum eylemek : acımak, merhamet etmek.
tersâ : Hıristiyan.
tesellâ : teselli.
teşne : susamış.
tevellâ : Ehl-i beyti ve Ali'yi sevme.
te'vil : Kur'an'daki açık anlamları başka anlama çekme.
Tevrat : Musâ'ya gönderilen kitap.
tîr : ok.
tîmâr : tedavi, ilâçlama.
Tûbâ : cennette kökleri yukarıda, dalları aşağıda olan ağaç.
türab : toprak.
Tûr dağı : Mûsâ'nın Tanrı ile konuştuğu dağın adı.
Tûr-i Sînâ : Tûr dağı.

U

uhrâ : ahret.
ukbâ : ahret.
ummân : büyük deniz.
urmak : vurmak. Taç urmak : taç giydirmek.
urûc : mirâc, Tanrı katına çıkma.
uş : işte.

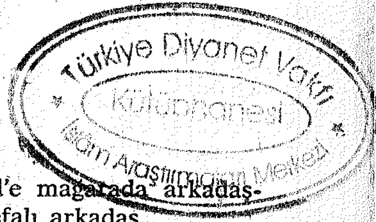
Ü

ü : ve.
üçler : mânevî bir makam. Kutb'un sağ ve solundaki kişiler. Hepsi üç olur (Yediler'e bk.).
Üç oğul : cansızlar, bitkiler, hayvan (canlılar) lar.
üç yüz altmış altı menzil : Hurûfîlere göre insan vücudunda 366 damar vardır. Buna işaret olabilir.
üleş : leş, lâşe.
ümmet : bir peygambere uyanların hepsi.
Ümm - ül - Kitab : Kur'an, kitapların anası.
ün : ses, bağırma.

V

va'd - ül - kerîm : kerim olan Allah'ın va'di.
vahdet : birlik.
vâhid : tek, tek olan Tanrı.
vâiz : camide vaaz eden.
vâlâ : yüksek, yüce.
vâlî : velâyet sahibi, velî.
vasl : visal, iki sevgilinin kavuşması.
vech : yüz, çehre.
vedduhâ : kuşluk vaktına yemin ederim ki, anlamında bir âyet başlangıcı.
vehm : var olmayanı var sanmak.
velâyet : velilik, evliyalık, ermişlik.
ve lem - yûled : ve hiç bir anadan doğurulmadı, anlamında İhlâs sûresi.
velî : velâkin, fakat.
velî : Tanrı yolunda amacına ermiş kimse.
veliyullah : Tanrı'nın dostu, velisi.
verd : gül.
verd-i handan : açılmış gül.
veripdür : vermiştir.
vesvâs : insana vesvese veren şeytan; vesvese.
- veş : gibi.
veşşemsi : Güneşe yemin ederim ki, anlamında bir âyetin başı.
Veyselkaranî : Hz. Muhammed'i görmeden âşık olan Yemenli ermiş.
vird : dilden düşürülmeyen dua veya Tanrı adı.
vird etmek : bir duayı veya bir ismi dilden düşürmemek.

visâl : iki sevgilinin kavuşması.
vü : ve.

Y

yakîn : gerçek bilgi.
yârân : dostlar.
Yâr-ı gaar : Hicret sırasında Muhammed'e mağarada arkadaşlık etmiş olan Ebu Bekir. Mecazen vefalı arkadaş.
Yâsin : Meşhur sûrelerden.
yaturdum : yatardım.
yed-i beyzâ : Musâ, mucize olarak elini koynuna soktuktan sonra, çıkarırken eli beyaz olarak çıkardı. Ona işaret.
yediler : kâinatı idare eden ve kutb denilen kişi. Onun etrafında iki kişi daha vardır. Bunlardan sonra âlemin dört yanını idare eden dört kişi daha vardır. Hepsi yedi eder.
yedilmek : yedekte götürülmek, yularından tutularak götürülmek.
yektâ : biricik.
yazdân : Allah.
Yezid : Muaviye'nin oğlu. Ali'ye ve evladına düşman olan.
yetürmek : ulaştırmak.

Z

zâhid : ham sofu.
zâhir : meydanda görünen (Tanrı'nın sıfatlarından). Kur'an'ın 58. sûresinin 3. âyetinde (odur evvel, odur âhir, odur görünen, odur görünmeyen ve odur her şeyi bilen) denilmektedir. Mutasavvıflar buna dayanarak vahdet-i vücut (varlıkta birlik) görüşünü ispat ederler. Alevîlerce Ali, Tanrı ile Tanrı olmuş sayılır. Bk. 87. şiir.
zâr : ağlayıp inleme.
Zebûr : Davut peygambere Tanrı'dan gelen kitap.
zeban : dil.
Zeynel'âbidin : on iki imamın dördüncüsü (bk. on iki imam).
zî-rûh : canlı.
zinhâr : asla.
zeyn olmak : süslemek.
züht : ham sofuluk, kuru ibadet.
zülf (zülüf) : saç, sevgilinin saçı.
Zülfikar : Ali'nin ucu iki çatal kılıcı.
zünnâr : papazların bellerine bağladıkları kemer.